

AVECERNIE s.f. (Francisil.)

~~de~~ Vecernie, timpul înainte
de asfintitul soarelui; timpul
ntre orele 4 și 5 după amiază
(HEM. 2155); (achindie. [~~Invocabil~~])

~~Vecernie~~ ←

am rugat să vie în be-
searică... Văzând că nu înfăleg..., mergând în besca-
rică, am început la avecernie, iarăși..., trăgându-mă
și împingându-mă, m'au scos afară. Doc. (f. 1765)

GIORGA, S. D. XIII 253.

[și: (Făgăraș)]

avecerne s.f. (HEM. 2155.)

— Compus din a² și vecernie.

AVECERNICĂ s.f. = vecernie.

V. HANEȘ, T. O. [P. -nice.]

— Derivat dela avecerne
cu suf. -ică.

AVECINĂ vb. I. Refl.

(Derbismit) = a se invicina.

Poate că uneori nu nuanta
destul și se avecina câteoda-
tă cu ridicolul. MACEDONSKI,
O. IV H2. [Prez. ind. avecinez.]

— N. din ital. avvicinarsi
a se apropia.

AVEDEARE loc. adv.
(Încechit) ←

Pe față, fățiș, în vederea
sau în fața tuturor, aievea. Anșianu mărturisind
a-vedea și cu îndrăzneală pe Domnul nostru. Ia-Ha
bătut fu. DOBOŢEIU, ap. HEM. 2155.
Cu ochii săi, în realitate, de fapt, aievea. Văzând
a-vedea rășipa oștii sale. M. COSTIN, ap. DG.

[Seri] *Viz. figurativ în bibl.*

și a-vedea.

— Compus din a² (3°) și vedere.

AVEĬĂ s.f. (Mold.) hune
care se dă unei femei kele,
gâlcevi toare; scorpie, aspidă.
HEM. [Pl. -vele.]

— Din n.-grec. ἀβδέλλα,
lipitoare, fig. ființă rea, care
suge sângele, vampir. BOBREA,
DR. IV 790.

AVENT' vb. IV. Intrans. și
refl. (Încechit, neobisnuit)
(Despre aluat) A se doopi, a
crește. Si făcusea pogaci pâne
azimă, că nu putea aveni,
silitu-i Eghiptearii să iasă.

PALIA (1582), ap. DG. Aluatul
ainte de ce se-ară fi avenind...

Viz. figurativ în bibl.

ib. ap. 29

— Pare a fi lat. ad-
venire a veni spre ceva, a
veni grămadă, întrebuințat
despre apele care vin mari; ↵

span. avénir a se răvârsa peste maluri, de
unde „a crește”, spec. (dospri aluat) a se umfla
a se dospi. În celelalte limbi romanice: ital. avve-
nire, fr. avénir, etc. cuvântul arată alto dezvoltări
semantice (a se întâmpla etc.).

AVENTURE s.f. (Italienism)
duarea puterii, înscăunare.
Avenirea fascismului și a
dictaturii sale. Cuv. Lit. 22 x
IX x 1934, 10/2. [P. — nipi.]
— N. din ital. avvenire
idem.

AVENIT, -Ă adj. (Încechit,
neobișnuit) Dospit. Pâine ave-
nită. PALIA (1582), ap. DG. / (Sub-
stantivat) Pâine dospită. Cine
va fi mâncând avenit, sufle-
tul aceluia va peri den adu-
narea Izraelteanilor. ib., ap.

Vna f. p. unap. în bibl.

√ DG.

— Participiul lui aveni
cu valoare de adjectiv.

√ "

AVENTURĂ s.f. (Ban.) De-
netic. DG. ↙

— Dragu mi-i la
bătură, Cu voiuci de-a-vânătură. SEVASTOR, C.
298. Plur. -turi. / Și: avântură s. f.] numai
în expresii (oameni) de-a-vânătură. ↗

— Format ca venitură (v. c.); pentru prep. a-
cf. lat. *adventicius* „venit din alte locuri”.

✓ Mai ales în expresii

~~Veni~~. Veni de-a-
vânătură. ~~venit~~

AVENTURĂ vb. I. Refl.

✓ A se așvârli (orbeste) într-o
aventură. ✓ se expune; ✓ maria
... îl ruga să nu se prea
aventureze [la vânătoare]. N.

1°. A lua o hotărâre în deșănț
a întreprinde ceva (fără a
se gândi la urmări) ↗

✓ a îndrăzni.

✓ 2°. A merge la voia,
intâmplării.

3°. A ↙

XENOPOL, ap. TORG. [Prez. ind.
aventurez. / Și: (prin etimologie
populară) avântură vb. I
(avânturez) BUL. LINB. X 46.]

— N. din fr. s'aventurer.
cf. aventură.

✓ De mult am era sete
și nu băgasem de seamă...
statat de aventură în
care intrasem. SAPOVEANO, N.F. 119.
Prestigiul [imperialismului] a
scăzut mult în urma a-
venturii războinice pe care a
permis-o în Grecia. ANA
PAVLE, CV. 8. Aventura hot-
leristă s'a prăbușit nesimțit.
V. LUCA, cl. M. 13.

AVENTURĂ s.f. ↙

Faptă de întreprin-
dere cu întâmplări neașteptate și surprinzătoare, ac-
țiune hazardată, întreprinsă la (un) noroc. Marturi
oculare ai nenorocitei aventuri a lui Darius. HASDEU,
I. C. 210. Sânt sigur, că fecăruia din noi i s'a în-
tâmplat vreo aventură. I. NEGRUZZI, III. 381. Chiar
cerc datoria de cavaler să cauși Oriunde aventuri.
Idem. VI. 189. Peste câteva zile, se publicau mă-
turisiri... care puneau într-o lumină sdobitoare tot
trecutul plin de aventuri rusinoase... prin care tre-
cuse omul acesta. VLAHUȚĂ, D. 7. Tocmai în acest
an, Radu, un om... chinat de o nepotolită sete de
aventuri, se și criminală... își chemă fratele. IORGA,
L. I. 507.

7 sau
7 sau ↓; peripetic

✓ (Fracturizări, adesea
considerat prin „gelant”) ↗

✓ Legătura amoroasă în-

Vorber... ca despre o tâmplătoare; (frantuzism)
 aventura a a putut-o ^{intriga amoroasă}
 face fericite. SADOVEANO, ~~tâmplătoare~~ aventură galantă. Aceasta
 femeie a avut multe aven-
 turi în tinerețe. [P. -turi.]
 - N. din fr. aventure.
 N. F. 9. Mi se lămurea de ce
 tata rămăsese cu totul
 străin de aventurile mele
 din acea primăvară. SADOVEANO, p. 132. Unele...
 [visează], Cătezagătoare și
 aventură ca în alte cărți
 pe care le-au citit. PAS, L. I 118.

AVENTURĂR s.m. ^(Invechit, raris) = aventurier. [P. -arii.]

AVENTURĂRE s.f. Acțiunea
 de a se aventura, de a se
 arunca într-o aventură. [P. -ării.]

- Abstract verbal al lui
aventura.

AVENTURIÉR, -Ă s.m. și
 f., adj. 1. Subst. Persoană care
 umblă după aventuri, căreia
 îi place să trăiască o aventură;
 om care ^{cătrează} ^{lumca} ~~colindă~~ tările (trăind
 din afaceri necurate); Cf. vântură-
tară.

V fără căpătâiu,

V aventurar.

Un aventurier... trecuse la Turci, pentru
 a se face Domn. IORGA, L. I 334.

Cu mult înșă înainte de bula venețiană ale
 acestui aventurar, Teava-Românească se numea deja
 Bassarabiă în bula papală. HASDEU, L. C. 65. Eram
 foarte curios să-l cunosc. Nu știu pentru ce, îmi
 închipuiam pe tânărul aventurar ca pe o ființă
 extraordinară. CARAGIALE, N. S. 8.

Marile orașe

abuziv sunt blize de aventurieri

inclinat spre (sau atras
de) aventură.

2° Adj. (Cu caracter)
de aventură. Spirit aventurier.

[P. (ad 1°) - rieri.] li. (invechit,
rar) aventurân (-xari) s.m.]

— N. din fr. aventurier
idem.

AVENTURISM s. m. Spirit
de aventură, faptă de aventurier. Aceasta
ar fi fost cel mai periculos aventurism.

STALIN, PROBL. LEN. Y 71. [P. -isme.]

— Derivat dela aventură cu suf. -ism.

v (Neobișnuit)

AVENTURIST, -Ă s. m. f. f.,
adj. 1° Subst. = aventurier

2° Adj. Care are caracter
de aventură, vednic de un
aventurier. Născociri aventu-
riste și anarhice. CONTEMPORA-

Nub, S.T., 1948, nr. 104, 16/2. v

[P. (ad 1°) - isti; - iste.]

6.
Kaliificând politica
din Coreea drept av
Juriste. id, 198, nr. 223, f

— Derivat dela aventură
cu suf. -ist.

AVENTURÓS, -OĂȘĂ adj.

Care um-
blă după aventuri, cărui-i plac aventurile. Nicolae
Milescu acel aventuros călător și teolog... pretindea
că „studiile sale principale le-a făcut asupra limbii
grecești”. IORGA, L. I, 31. | Plin de aventuri. O viață
aventuroasă.

Risicat, imprudent, îndrăzneț, necăscat,
care se avântă orbeste. O
expediție aventuroasă. Un om aventuros.

— N. din fr. aventureux
idem.

AVERĂGE s.n. v. averaj.

AVERAJ s.n. (Sport) Ra-
portul dintre punctele mar-
cate (la adversar) și cele
primite (dela acasă) de o
echipă, într'un campionat
sau competiție sportivă.

Echipa orașului nostru,
având un averaj mai bun
s'a clasificat prima.

Gol-averaj = averaj la
football. Cos-averaj = averaj
la basketball. [Pl. -rajuri și -raje.]

- N. din engl. average

idem.

x

AVERE s.f. 1.° (Rare)
Faptul de a avea.

2.° (Adesea folosit la pl.,
cu sens colectiv) Tot ce are
(de pret), cinerea; avutie. Cf.
bogătie. Tară cu nu mai

V ca stăpâneste

cutăciu de în avere. CORE-

SI, E.X. VII/269

Nu vor rămânea lui
averile. BIBLIA (1689) 369³. De la Cantemir-Vodă
niscăva avere nu le-au rămas beizadelelor. NE-
CULOR, LET. II 270²². Nenorocirile vremilor au hră-
pit o parte din averea ta. MARCOVICI, D 15¹¹. Ca
să se scose influința boierilor, ... și despoizi de averi.
C. NEGRUZZI, I 143. La Paris, în lupanare..., Acolo
o'afi pus averea, tinerețele la stos. Ce a scos din
voi Apusul, când nimic nu e de sco
248. Mai bine-mi dau Avere la
F. 73. Moartea nu va să știe De
TEODORESCU, P. P. 101. Insoară-
Fără stare, fără de avere, Că ave.
Dar urita nu mai moare. SEVASTO
Averea-i gard de niște, &
piatră. ZANNE, P. V 23. (Cu alu
cele mari ale lui Constantin Brâncu
| ca averea Brâncovănilui, și nu se
VI 459. Avere mare, primejdie mi
VIII 9. Avere
ii faci un șânșuleț, toată se scurge.

1e

V sau a fi cu avere

A avea avere = a fi a
boțat. A face avere
nisi. A pierde avere
rămâne (sau a dev
A se bucura la av
fi lacom de bani 5

Mănsurată să i
bucurată la avere, Lăcomit-am, lăcom
șese boi, și-am luat hada de gardoi
SEANU, D. 181.

1e

† Avere pă

avere moștenită de la părinți.

† Avere mișcătoare = avere

Handwritten notes at the bottom right of the page.

SI, EX III / 265

scutarii de in avere. CERE-

le mărădeste 4 avere ei. DOMI-
 THIO, B.F. 116. Dar de testamentul ăla
 să aduci aminte?... Unde ai scris
 cui îi lasi averea, cum o împarti.
 id. H. 145. Cl. 41, 42. Să fruntas în
 Pastrăveni și oamenii de acolo să
 pretuiesc după avere pe care ai
 răsunat. SADOVEANU, H.F. 17. Să au
 ars casele și le-au nădat averile.
 id. H. 104. Avere ai, Căcoaneș dar
 cum au adunat și bătrânii dăun-
 mătate. PAS, L. I. 113. Cf. 136. Să vezi
 averea. Șansa Toată în căruți!
 BENOIC, v. 95. Voi cu durerile ei
 cu averile. DEȘLIU, G. 54. Șapănis
 trustorilor... au viu în memoriile
 și în fata ochilor averile adu-
 șate lor și sunt războiului.

logătie. Să ai cu
 (de pret) Venera și au
 cu sau cotactul) Sot
 20 (Averea) Sot
 Sotul de a avea.
 AVERE o.l.f.

idem.
 - N. din sugl.
 Să vezi: AVERAGE

bile. Avere nemiscătoare =
avere constituită din bunuri
imobiliare. ←

Toată ave-
rea mișcătoare și nemiscătoare, câte are murea
afară din zestrea ei, excepția să zice. CARAGEA, I.
ap. HEM. 2161.

|| (Azi, adesea cu
sens de avere mișcătoare sau
de bani) ←

Cum s'a căzut flăcăul cu casă
și avere bunicea, nu mai sta locului. GREANGĂ, P.
140. Am moși și am averi. BIBICESCU, P. P. 370.
Vreau creștin, de-l întâlnesc, Averile-i împărțeam:
Cu doi cai do-l apucam, Unu-i dam, unu-i luam.
ALECSANDRI, P. P. 89.

Că sunt buți

buți în bani mărunți, Cară cu
averuri. GRIGORIU-RIBO, M. P.

I. 29. / (Contabilitate) Par-
tea dreaptă a unui cont
sau a unei partizi; credit.

Com. J. C. PANTU. [Pr. ^{pop.} ~~queri~~, (car) poeruri.]

— Abstract verbal
al lui avea.

Tot așa: Ital. avere (și
plur. gli averi), idem, engad. avair, idem, prov. aver
„turmă de oi”,honez. avair „prisacă”, fran. avoir,
span. averes, idem. (Cif. bulg. imdne, ung. vagyon,
germ. Hab und Gut, Habschaft, Habseligkeiten etc.)

AVERS s.m. sg. Țată (In opoziție cu
unei monete (sau a unei dos, revers)
medalii). J. PANTU, C.C. 290. Cf.
arol(ă), pașucă. Aversoul
unei ~~medalii~~ monete de
un leu indică valoarea ei
circulatorie și anul emi-
siunii.

— N. din fr. avers idem.

x AVERSA s.f. (Frantuzism)
 Ploaie repede, torentială și
 abundentă; ploaie cu găleata.
Ultima averă abătută asupra
Taxilor a produs multe pagu-
be. [P. -verse.]
 - N. din fr. averse idem.

ură, desgușt.

x AVERSIUNE s.f. Senti-
 ment de ură repulsivă, de
 desgușt față de ceva sau de
 cineva; P. antipatiei. A sinți
 (sau a avea) aversiune (pen-
 tru cineva sau ceva). A inși-
ta aversiune (cuiva)
 - N. din fr. aversion idem.

Indărătul eticii sîmă
 matorile tã exumpã a-
 versivnea... față de cul-
 tura Franței în întregi-
 me. VITVE 2, Ch. 30.

x AVERTISMENT s.n. În-
 științare, prin care se atrage
 atenția cuiva (mai ales din
 partea unei autorități) asu-
 pra unui lucru, mai ales
 când socotim că a greșit sau

a uitat ceva. A da (sau a primi) un avertisment. / Înștiințare pentru plata impozitelor. Censul nu se poate dovedi decât prin ... chitanțele sau avertismentele din partea împlinitorilor de dări. HAMANGIU, C.C. XXIV (Jur.)

Invitație din partea unei autorități adresată unei jurnal, de a înceta publicarea unor anumite articole, sub pedepșa de suspendare sau de suprimare. Presă nu va fi pusă niciodată sub regimul avertismentelor. id. ib. XVII. V [P. - mente.]

— N. din fr. avertissement

idem.

11
Cele peste 430.000.000 de semnături străine până acum pentru un Pact al Păcii constituie un avertisment pentru atotatorii la război! I. GHÎȘI-NEVSCHI, CORRESP. 29.

V (Sport) Măsură preventivă penală dată, prin care arbitrul atrage atenția unui jucător (sau unei echipe) că joacă nereglementar.

AVERTIZĂ vb. I. Trans. A da de știre, a înștiința (pe cineva de ceva), a ~~z~~ atrage (cuiva) luarea-aminte asupra unui lucru (mai ales asupra unei greșeli sau a unei imprudențe, pentru a-l face să se gândească la urmările

12.
rele ale acestora); a preveni.
Părintii îl avertizaseră,
pentru binele lui, în legă-
tură cu primejdiile care-l
asteptau. [Prez. ind. avertizez.]
— N. din fr. avertir idem.

AVERTIZĂRE s.f. = avertis ^{Atenunea de a avertiza și}
^{rezultatul ei: avertisment} ment. [Pl. -zări.]
— Abstract verbal al
lui avertiza.

AVERTIZĂȚĂ adj. În-
științat, făcut atent.
— Participiul lui aver-
tiza cu valoare de adjectiv.

+ AVERTIZOR, -OARE adj.
s.n. 1.° Adj. Care vesteste,
care înștiințează. Oglinda
fiind pe cadru se deplasea-
ză și ea, proiectând razele
unui dispozitiv avertizor.

2° Subot. Aparat care $\sqrt{\text{Techn.}}$
 sennalizează automat (sau, ^{care,}
 când nu este automat, per-
 mite să se anunțe unui
 post central) iminența unui
 pericol. LEX. TEHN.

[P. (ad 2°) zoare.]

— Derivat de la avertize
 cu suf. -or.

^{(Superstiții pop.) 10.}
 AVESTITA s. f. ~~(în mito-~~
~~logia populară²)~~ numele celui
 mai nemilos și mai primej-
 dios duh rău care se leagă
 de femeile însărcinate și
 mai ales de copii pe care
 îi omorâă sau îi îmbolnă-
 vește greu; samca, aripa
 satanei, avezuha etc. Cf.
 CANDREA, F. 163, 164. Să 'ntâlneț
cu mătricea' N cale... Cu
strigoaica, Cu strigoiu, Cu
avistita Cu avistitoriu. MAT.
 FOLK. 1578.

14

formule magice socotite
de popor capabile de a
îndepărta influența re-
fastă a avestitei și care
se pune sub căpătâiul co-
pilot.

[Si; avistrita s.f.]

— Din v.-sl. věstica
vrăjitoare.

(Superstiții pop.)

AVEZŪHA s.f. 1°. Unul
din numele Avestitei, aripa
satanei. A întâmpinat pe
Avezuha, Aripa-Satanei, Si era
foarte grozavă. CANDREA, F.
164.

2°. Boala pe care acest
duh rău o transmite copii-
lor. Cu „stropi de pe roata
morii” ... descântă Figăncile
bucovinene copii bolnavi, de
boșhiți, samcă, avezuha etc.
DR. IV 1042.

[Si; avesuha s.f.]

15.
AVGAR s. n. v. advax.

~~AVGI-BASA~~ s. m. v. argiu.

AVGIU s. m. (kilit.) ² [In-
vehit, mai ales la pl.]
~~Corp de vânător~~ care, în timp
de pace, aduceau la masa
domneasă diferite vânături,
iar în timp de război se
aflau în tabără pe lângă
domn. ȘIO. Odăile simenilor
și ale argiilor, nește slujii-
tori de a lui [Dumitraco-
voda Cantacuzino], ce le pu-
sesă el acest nume. N. COS-
TIN, ap. HEH. 2166. / Compus:
argi-basa = căpitanul ar-
giilor. Cf. bas-vânător. Po-
tuncă la argi-basa, să
mează cu vânătorii săi,
pentru adicerea vânătelui
de trebuință curții. DOC. (1798),
ap. ȘIO. Argi-basa, adică bas-
vânător al Măriei Sale lui
Vod[ă], vine aici... să cumpere
cincioprezece samsoni (= dulăi).
ib. (1804), ap. JORGA, S. D. VIII 30. ¹ El nu cumpără...

[P. -giu.]

— Din tunc. avgi idem.

16.

AVGUST s.m.v. august.

X AVIATIE s.f. 1° locomo-
ție aeriană cu ajutorul a-
vioanei. Cf. aerostatie.

2° Armă, forță militară
aeriană. Un bombardament
de aviație. A fost recrutat
la aviație. Aviație de bom-
bardament = aviație ^Vdestina- ^V(militari)
tă acțiunilor de bombardare.

Aviație de sănătate ^V= aviație (militari)

^V(sau de luptă) destinată să împiedice, prin
luptă, acțiunile aeriene

ale inamicului. Aviație de recuperare = aviație (militari)

care face recuperări pe teritoriul inamicului. Aviație civilă ^(sau comercială)
^(sau comercială) aviație care
servește pentru transportul
pasajerilor și mărfurilor
(în timp de pace).

[Pl. (ad 2°) - avii. /s/:

aviatiune s.f.]

— N. din fr. aviation idem.

AVIATIUNE s.f.v. aviație.

12.

x AVIATOR, -OARE s.m. și f.
Persoană care pilotează un
avion sau care face parte
din echipajul unui avion.
[Pl. -tori, -toare.]
— N. din fr. aviateur idem.
Cf. avatie.

x AVICULTOR, -OARE s.m.
și f. Persoană care crește
păsări. [Pl. -tori, -toare.]
— N. din fr. aviculteur
idem.

x AVICULTURĂ s.f. (Îndelet-
nicire al cărei obiect este)
creșterea (științifică) a păsări-
lor.
— N. din fr. aviculture
idem.

x AVID, -Ă adj. lacom (la... sau de...)
nesățios, doritor, poftitor (de...)
era un om avid de titluri
și onoruri. Avid de bani.

— N. din fr. avide idem.

18.

x
AVIDITATE s.f. lăcomie
(la...), nesătuire (de...); fig.
dorință arzătoare și nemă-
surată. Îndată se pune sec-
festrul pe toată averea lui;
până ce ocârnuirea și-au
primit satisfacția, ca să-și
multămească aviditatea ei.
(a. 1848). URICARIUL, I, 3/4.

— N. din fr. avidité idem.

AVIDOMA adv. v. avidoma.

AVIDOMĂ adv. v. avidoma.

AVILA vb. I. Intrans.
(Vâlcea) A trage să moară.
Bietu om avilează. Nu se
pare c'o să avileză. VÎR-
COL, V. [Prez. ind. avilez.]

pare c'o să avileză. VIR-
COL, V. [Prez. ind. avilez.]

AVILITĂ s.f. (Cu sens
neprecizat) Fraie verde d'avil-
lita, Cine urcă la Istrita?
Sevai căpitan Ghiorghea. POP.,
ap. HEM. 2167.

AVÂNTURĂ vb. I. v. aventura.

AVIATIC, -Ă adj. De aviație,
care se referă la aviație. ←

Institutiile sovietice au ajuns la un foarte
înaintat stadiu ... pentru toate ramurile de producție
ca: tehnologia aviatică, instrumente de precizie. CON-
TEMPORANUL, S. II, 1948, nr. 112, 10/1. Industria
aviatică. ib., 1949, nr. 162, 14/2.

AVION s.n. Aparat de
zbor, vehicul aerian prevă-
zut cu mari suprafețe
plane în formă de aripi,
mai greu decât aerul, pro-
pulsat de unul sau mai
multe motoare cu elice;

aeroplan. Grechea pândea
avionul. BENIUC, v. 125. Apoi

[denunțului de aeroplan] și
să iși revină concurent avionul.

C.V. 1949, nr. 2, 20. Avioane
de recunoaștere au aruncat
bombe. ZIARELE. [P. -oane]

În Grecia, nici avioane
de și tancurile engleze.
nu au putut frânge și
într-o poronă grea. GHOR
GHIO-DEJ, 2. P. 11. Trei for-
matii au trecut frontiera
Cehoslovacă în decurs de
și fără autorizație... În
Regatul Librie două avi-
oane de luptă... În regi-
unea Cerho, două avioane
cu reacție. SCANZEA, 1954,
nr. 1997.

— N. din fr. avion idem.

20.

+ AVIONETĂ s.f. Avion mic.
Răușă un grup de trei avio-
nete, ale T.A.R.S.-ului.
SCÂNTEIA, 1947, nr. 743. [P.
-nete.]

— N. din fr. avioane idem.

AVISO o.m. (mar.) v. avizo.

AVISTRITA s.f. v. avistita.

AVISTRITOIU s.m. eg. =

avistita. S'a 'utâlrit ... 'N.

| or. cale: Cu moroșica, Cu moroiu;
Cu strigoaica, Cu strigoiu;
Cu avistrita Cu avistritoie.

MAT. FOLK. 157p.

+ AVITAL, -Ă adj. (fil.)
lipsit de caracter vital

În locul seminătăii avitale,
năvălesc în sufletul nostru sentimente
naturale de poftă, de simpatie. RALEA,
E. O. 215.

— Derivat dela vital cu
a privativ.

21

+ AVITAMINOZĂ s.f. (Chim.
Biol.) Boală de nutriție pro-
vocată de lipsa îndelungată a
vitaminelor din hrană și
care cedează după introduce-
rea în organism a substan-
țelor ce-i lipsesc. LEX. TEHN.,
cf. ENC. AGR. 366, MACAROVICI,
CH. 640. [Р. — нозе.]

— N. din fr. avitaminose
idem.

AVIDA vb. I. Trans.
(Frantuzioni) A inviora, a
inviora; fig. a întăriți, a
îrita. de-am avivat rănille
cu sticlă pisată. VIATA ROM.
mai 1939, 53. [Prez. ind. avivez.]
— N. din fr. aviver idem.

265.

AVIVĂRE s.f. Înviorare,
însufletire. [Pl. -vări.]
— Abstract verbal al lui
aviva.

AVIVĂT, -Ă adj. Înviorat,
însufletit.
— Participiul lui aviva
cu valoare de adjectiv.

AVIZ¹ s.n. (Frantuzism)
Pădere, fel de a vedea (al
cuiva), opinie (a cuiva într-o
chestiune oarecare); A cerut
avizul unui prieten. / Păre-
rea ^{pe care} ~~ce~~ ^{si-o} da cineva ^{care are}
~~avand~~ o calitate oficială;
rezoluție, hotărâre a unei
autorități. Avizul synodului
din Constantinopol, ca vătămă-
toriu drepturilor antice ale
bisericii independente a Iaciei,
nu-l pot primi (a. 1865). URICA-
RIUL, I 371. Propunerea sa a

primit un aviz favorabil

din partea rectoratului

universității. / Instiintare. Am primit un aviz dela

postă că mi-au sosit bani de acasă.

Aviz amenințor. / (Concert)

Scrisoare prin care un comer-
ciant instiintează pe cineva
despre un act de concert.

Aviz că are tras o poliță

asupra cuiva. J. PANTU, C.C.

290. Aviz de plată = mandat
(id. r. b.) ; instiintare scrisă adre-
sată cuiva, prin care i se
atrage atenția că trebuie să
achite o anumită sumă.

Aviz de plată electricității.

[P. avize, avizuri. / avis și
avis.]

— N. din fr. avis idem.

AVIZ¹ s. n. v. avizo.

AVIZ¹ ab. I. 1. Trans.
Atrage luarea-aminte (a
cuiva asupra unui lucru), a
instiintă verbal sau prin
scris (pe cineva). L-am avi-
zat de primejdia ce-l+asteapta.

2°. Intrans. A-și da
 avizul, a-și exprima o părere
 autorizată într'o chestiune
 oficială. Ministerul va
aviza ulterior asupra acei
tei chestiuni. / A aviza (la...)
 = a se gândi la ceva ce
 trebuie făcut, a vedea sau
 a chibzui ce e de făcut; a
 recurge la ceva. Consiliul
comunal nu... a avizat la
executarea altor lucrări de
edilitate. MON. OF. 2.

Ve facem cu disci-
 plina? pice. Că să se ma-
 gândească și va aviza
 sfârșit profesorul Rădu-
 SA DOVEȘTU, N. F. 175.

[Prez. ind. avizez.]
 — N. din fr. aviser idem.

AVIZĂLUI' vb. IV. (Inve-
 chit) A viza (un act). [Prez.
 ind. avizătuces.]

AVIZĂLUIT, -Ă adj. (In-
 vechit) Vizat. [O jalbă] din
5 a trecutului Februar...

7

avizălnită tot la 5 a
acciași trecutii luni Fe-
bruar, de către cinstitul
Consulat (a. 1821). URICARIUL,
XVII 245.

— Participiul lui
avizăhui cu valoare de adjec-
tiv.

+

AVIZARE v.f. 1°. Atra-
gere a atenției; înștiințare.
2°. Chibzuire.

[Pl. -zări.]

— Abstract verbal al
lui aviza.

AVIZAT, -Ă adj: (da
României din Transilv. și Bucov.,
și, dela ei, și la Eminescu)
Constrâns, oărnia nu-i ră-
mâne decât să... Ce vicată-l
asteaptă?... Un copist, a-
vizat a se cultiva pe a-
pucate, singur. EMINESCU,
N. 36.

— Participiul lui aviza
cu valoare de adjectiv.

26.

AVIZII s. f. pl. (Învechit; neobișnuit)
~~numai la Axinte URICARIU~~)
Notițe despre fapte războinice.
Această veste o simțise și Nicolai-Vodă, din veste avizii, ce
sevea că crainul Stanislav au
purces din Holsatia, de la
Mecklenburg. AXINTE URICA-
RIUL, LET. II 161/7.

— Din ital. avvisi (pl.
dela avviso) idem.

AVIZO s. n. (Mar.) Vas
de războiu de tonaj mic și
rapid, tute buintat la
dusul avizelor, ordinelor,
depeșelor, ori în misiuni de
patrolare. Căpitanul avizu-
lui ambasadei franceze.

GHICA, ap. CADE. [P. - vizouei.]
Si: aviso, (Învechit) aviz s. n.
(-uri) CADE.]

29.
— aviso din fr. aviso (span. aviso) scurta² din barca de aviso.

AVIZOR s.m. Agent, funcționar al unei instituții, care aduce avize abonatilor. A venit avizorul dela gaz și electricitate. [P.

—zori.]

— Derivat dela aviz cu suf. -ot.

AVLIE s.f. (Transilv., Ban.) 1°

Curte, ocol (VICIU, GL.), ograda, voreș, obor. (HEM. 2170) Porțile se deschid, Nunta 'n avlie tunc [-intra], In biserică intra și frumos se cunună. POP., ap. HEM. 2170. Pinten calului îmi da, Din avlie îmi ieșea, La 'mpăratu' se ducea. CORCEA, B. 74. In noaptea spre Joi-mari... purced mizerile din Banat... la mormânt, alții acasă in avlie (= curte) aprind morșilor focuri. MARIAN, I. 383 | SE. II. 274.

1a

1, def. — Drept!

2°. Cimitir, tîntirim.
JAHRESBER. III 313, ef. IV 325.
[Pl. -lii.]

— Din turc. (h)awly

(< n.-grec. ἀλή „curte“), poate prin mijlocire sârbească: (h)avlja idem.

AVOCAT, -Ă s. m. și f. Persoană care, în virtutea unei diplome, are dreptul de a reprezenta afacerile împrișinate înaintea instanțelor judecătorești.

De va culeșă cinevă prin viclesug a face alcătuire între avocați... PRĂVILA (1814), 16. Neintărit să închei alcătuire cu vreun avocat din cei vestiți la gură. I. NEGRUZZI, II-30.

Advocat - public = reprezentant al Ministerului

Public în fața unei instanțe. El a fost avocat public în regiunea sud-estică. CONTEMPORANUL,

S. II, 1949, nr. 159, 10/5. (Ironie)

Persoană care se face apăărătorul altuia sau al unui principiu, al unei teorii etc.

[P. -cătî / 2; (pop.) avucăt, ă (BULL. LINBU. IV 9), arvocăt-ă (ib. 131, cf. V 128, DR. VII 124), advocat-ă s. m. și f.; (rar, în Transilv.) advocătăr (-cătări) s. m. (PAMFILE, CIM.); Arvocatăr (dial.) (avrocătăr) (DR. IV 1015).]

- N. din lat. advocatus apăărător chemat în fața instanțelor, germ. Advokat idem.

Focata se dădu la o parte și simți un frig când brul trecu pe lângă dânsa.

CAMILARU. II. 164. Pui avucăt. ... bat din gură. id. ib. 293.

- Nam ... n'am ... domnul avucăt... Să erdă case pe mine decă am. id. ib. 307.

Cf. 298, 292. Na dovedit cu avucătii. SAȘORBANU, M. 93.

Veneau aici Shybaria mai cu greutate ai Pământăriei, lăcalii greșii.

avucătii. PAS, L. 242. cf. 137. Fecionul domnului notary

Azi avucăt... a tărănit un cal frumos de lemn. BENUCU. 38.

AVOCĂTEASA s.f. (Fam.) 1.
Femeie avocat.

2. Soția unui avocat.

[P. - teea.] / Si: avocăteasă s.f.]

- Derivat dela avocat cu
suf. -ea.

AVOCĂTEASĂ s.f. v. avocăteasă.

AVOCĂȚEL s.m. (Ironic.)

Advocat de duzină, nepriceput. A ajuns și el
un biet avocățel. Să-l le tribunalului oimene,
pe nemuri, de nenumărați avocățeli. [P. - tei.]

Si: avocățel s.m.]

- Derivat dela avocat
cu suf. -el.

AVOCĂȚESC, -EASCĂ adj.

Cu privire² la avocat, de avocat;
(mai ales cu sens peior.) cărcio-
găresc. În mai umbla cu
astfel de apucături avocăț-
țești. [Si: avocățesc - căscă

adj.]
- Derivat dela avocat cu suf. -esc.

* AVOCĂȚIME ¹ s.f. (Colectiv)
 Totalitatea ² avocaților; breș-
 la avocaților. [Pl. -țimi; /si:
avocățime s.f.]
 — Derivat dela avocat cu
 suf. -ime.

AVOCĂȚLĂC ¹ s.n. Festiv,
 și xetenic, apucătură avocă-
 țească. / (Rar) Meseria de avo-
 cat. [Pl. -lăcuri; /si: avocat-
lăc s.n.]
 — Derivat dela avocat
 cu suf. -lăc.

AVOCĂȚOANIE ¹ s.f. = avocată.
 [Pl. -țoane.]

* AVOCĂȚURĂ ¹ s.f. Profe-
 siunea de avocat. Știi ce-ai
zice? Să lași pensionul și să.

31

Te apuci de avocatură. VLAHU-
ȚĂ, D. 215. [Pl. tuci. /si: avoca-
tură s.f.]

— Derivat dela avocat
cu suf. -ură.

AVORBI vb. IV. (Transiv.) =
agrăi. BULL. LINGV., IV 194; cf.
DR. VII 493. [Fuz. ind. avoberc.]

— Compus din vobi cu
pref. a-.

+
AVORT s.n. (Med.) depă-
dare sau pierdere spontană
(datorită unui defect organic)
sau provocată (mai ales prin
intervențarea de mijloace
nepermise) a unui făt ne-
ajuns la deplina dezvoltare. ~~+~~
(Med. vet.) ~~Avort-epizootic =~~
~~boală a vitelor, produsă de~~
~~bacilul lui Bang. ENC. VET.~~
454. [Pl. -vorturi. /si: (după
lat.) abórt s.n.]

— N. din lat. abortus idem.
Cf. avorta.

x AVORTĂ vb. I. Trans. și
Intrans. (Med.) A lepăda sau a
pierde (un făt înainte de
termenul nașterii normale,
mai ales prin folosire de
mijloace nepermise). Cf. (a
se) stârbi.

O persoană, așa de bine con-
stituită, nu avortează dintr'un lucru de nimic. VLA-
HUȚĂ, D. 310. Fig. Este silit să-și avorteze zilnic,
prin provocare coită, gândirile și concepțiile. GAR-
GIALE, N. S. 21.

| Absol. A nu izbuti,
a nu-și ajunge scopul. Toate
tratativele au avortat la-
mentabil. Campania începută
(împotriva lui X.) a avortat.

[Prez. ind. avortez. / Si: (după
lat.) aborta vb. I.]

— N. din fr. avorter idem.

x AVORTĂRE s. f. = avort. [P.
— tări.]
— Abstract verbal al lui
avorta.

33

+ AVORTĂȚ, -Ă adj. (Despre un
făt) lepădat, pierdut înainte
de termenul nașterii normale.
Fig. (Despre un plan, o concep-
ție, o operă) nerealizat, execu-
tat defectuos, ratat. Expedi-
ție avortată.
— Participiul lui avorta
cu valoare de adjectiv.

+ AVORTON s.m. (Med.)
(Frantuzism) Copil născut înain-
te de termen. Fig. Stârșitură,
lepădătură, om cu cusururi
fizice sau morale. Cf. Proge-
nitură. [P. - toni.]
— N. din fr. avorton idem.

AVRĂȚ interj. (Învocătură) ←

Injurătură trivială (întrebuințată în epoca Fana-
rioșilor, fără de a pătrunde în popor).

(În gura Turcilor) Turcii nu lăzuseră, să-l
taie, și clătinau din cap zicând: „avrădini sictir!”
ARICESCU, ap. ȘIO. Bragagiul (Turc): Bro, avradini
sictir, ghiaur! TEODORESCU, p. p. 121. Alăt acei
semefie De nimeni nu vrea să știe: De avrad și
d'anasăna. Pe atunci se'ngroșase gluma. PITARUL
URISTACHE, ap. HEM. 2170.

Vu unu p. de

[S: avrădini interj.]

AVRAM s.m. (Bot.) =
goldan. PANTU, PL². [Cu funcțiu- (Regional)
ne adjectivală] ←

Prințesa mai zice și „perj” și e de mai
multe feluri: perj lăcărât, perj alb, perj avram,
goldan, curcuduș și porumbret.

HEM. 2173.

[Pe. -xami.]

— Probabil numit așa, după vreun grădinar cu
numele Avram.

AVRAMĂ s.f. (Bot.) =
goldană. PANTU, PL². Avramete
sânt un soi de perj care
se face de mărimea unui
măr vișe și sânt rotunde,
la culoare unele sânt
roșii și cămân așa până
ce se trec, iar altele sânt
albe. HEM. 2173. Poame sânt:
poame goldane, albe, avra-
me. SEZ. V 69. [Pe. -xami.]

— Forma feminină (spre a numi fructul) a lui
AVRAM.

x AVRĂMEASĂ s. f. (Bot.)

1° = veninaxită. PANTU, PL²

Avrămeasa, tătăneasa și
zburătoarea se întrebuințează
pentru om sau vită poci-
tă din Tele sau Dăusele. V. Ra-

VHEM. ²¹⁸⁰
~~217~~
2180.

musile sterpe se numesc
cresteneasă, cele înfloritoa-
te avrămeasă. ib. În Moldo-

| 2175.

ra se afumă bolnavul [de
lipitură] cu avrămeasă. GRI-

GORIU - RIGO, M.P.I 102. Frunzu-
lita avrămeasă are miere
scurtă, groasă. TEODORESCU, P.

P. 272, cf. 279, 302, 337. Avră-
measa ... e o plantă mică,
care crește sub poalele mui-
șilor ... și are flori albe. ION

CR. II 16. Frunza verde avră-
measă, cuce, pasăre fumoa-
să. SEZ. V 45, cf. VIII 58. / Com-

pus: avrămeasă-(s) cresteneasă =
veninaxită întreagă cu ramu-
șile ei sterile și cu cele flori-

36.

tere. Avrămeasa și creștineasa
... creșe laolaltă, donă nu
mai multe ramuri din aceeași
kădăcină ----; unele ramuri în-
floresc și altele nu, adică sânt
sterpe. HEM. 2179 + 2180 ↵

Avrămeasă-Creștineasă, Leuștean
și odolean... Cum se sparge tărutul, Cum se sparge
oborul Așa să se spargă faptul și lipitura și zbu-
rătorul. MARIAN, NA. 24, (cf. HEM. 2179-2180). ↵

Avrămea-
sa și creștineasa, fierte, se
beau pentru durere de inimă
(stomac stricat) și pentru
tuse etc. Com. S. MANGUICA.

2°. = barba-boierului.

PANTU, PL².

[P. - mese.]

— Numele acestei plante e apropiat, numai prin
etimologie populară, de *Aeram*; de fapt însă el pare
a derivă, în sensul 1°, din bulg. (div-)avrană, rus.
avrană, idem, care, la rândul lor, corespund germ.
(wilder) *Aurin*, idem (< lat. *aurinus?). *Creștineasă*
și *creștineasă* stau în legătură cu *palcosă* *krăstă*,
rus. *krestă* „cruce” (cu adjectivele: *palcosă* *krăstă*,
rus. *krestay*), și numirea aceasta i s'a dat
plantelor pentru însușirea ei tămăduitoare (cf. si-
nonimele „mliostivă” și „mila-Domnului” și germ.
Kreuzbaum, *Christpalme*, *Agnus Christi* = ricin).
Hasdeu, *Etym. Magn.* 2182; Tiktin, *Dief. rom.-*
germ. 134.

→ v.-sl.
→ v.-sl.

AVRĂMEASCĂ s.f. (Bot.) =
avrămeasă (1°). Frunză verde
avrămească. MARIAN, NU. Fl.,
cf. SEVASTOS, C. 150, 216. Foaie
verde de-avrămească ... stau
florile să 'n florească. SEZ.

I 239. Frunzișoara de-avrămească
nime 'n lume nu gândească
pe pământ c'ar să trăiască
și moartea să nu-l găsească.
ib. V 14. / Compus: avră-
mească - (și) - creștinească =
avrămească - (și) - creștinească.

Bucuriana avrămească - și creș-
tinească [e] cu o singură rădăcină.

HEM. 2174 ~~2180~~. Când e bol-
nav cineva de sperietură,
te afumă cu avrămească și
creștinească. ib. 2180 [Pe. - mesti.]

Și: avrămească s.f.]

— (Cu schimb de prefix) pentru
avrămească.

AVRĂMŪT s. m. (Regional)
~~Fi~~ numire dată auzului de
 cumpărătorii contrabandisti
 (numiți „gozari”), spre a nu putea
 fi înțeleși. PASCA, Gl. [P. -muiti.]

AVREMI loc. adv. (Încechit) ↵

Rar, din timp
 în timp, câte odată. Câte sântu în lumea aceasta
 luminate..., multă trudă și usteneală au, iară dul-
 ceață puțină și a-vremi. CORESI, E. 18/27.
 — Compus din a² (2°) și vremi (plur. lui vreme).
 Cfr. a-timp.

AVTĒNTIC, -Ă adj. v. autentic.

AVTOCRATOR, - OÁRE adj., s.
m. și f. v. autocrat.

AVTOR s. m. v. autor.

+ AVLIABIL, -Ă adj. (Frantuzism) (mai des în construcții negative) Care poate fi măntușit, dat pe față. Cf. inavliabil. N. n'are o meserie a-
vuabilă.

— N. din fr. avouable idem.

+ AVUT s. n. Posesiune, lucrurile posedate de cineva, avere (câștigată prin muncă sa). Bărbati! Stiti că dintru aceasta lucrare avutul nostru (dobânda noastră N. TESTAMENT 1648, sporiul nostru BIBLIA 1678) iaste. Cod. VOR. 8/9

Prădară toate avuturile lor și să duseră. BIBLIA (1678) 9². Boierii și norodul, văzându-și primejdiile, își năpăștuiră avuturile și patriile. STOLNICUL DUMITRACHE, ap. GOR., II. 128/2. Murind tatăl, și rămâind fată nelăzestrată și acul părintesc, datoriu iaste fratele să o înzestreză din acest avut. CARAGEA, I., ap. HEM. 2186.

Amândoi, cu
sezutul și cu avutul în Focșani.

48

ALECSANDRI, T. 400. Tot avuteel
ei este o găină, un câțel și o
pisică. SPIRESCU, L. 395. Trăi
acici câțva timp..., chinuit de
dorul de țară, de lipsa de ocu-
pație, de grija avutului său
peste care alții se făcuse
stăpâni. TORGA, L. I 241. Trus-
tul chinic german... dispu-
nea de un avut de 6 mili-
arde dolari. BRÂNCU, E. S. 16.

Am de an accente acu-
mulari [socialiste]
au fost spivate, prin-
tr-o bună gospodărire
a avutului obștesc
 SCANTEIA, 1949, nr. 1320.

Măsurile luate... de
 Guvern... sunt merite
 să pună frână tendin-
 țelor de risipă... în
 mănuierea banului și
 avutului comun. ib. ~~1949~~

nr. 1326. Tot avuteel din borderiu
lui-e, pe vatră, un coteiu. A-
 LECSANDRI, P. P. 285. 6

At împarat... o
 (= va) și stăpân p'at sau avut. TEODORESCU, P. P.
 111. Au umblat multă vreme, fără să se atingă de
 avutul oamenilor și fără ca să facă potlogării de
 rând. SEZ. VII 106.

[P. -vutusi.]

- Abstract verbal (lui avea
 al)

Toluzi nu e cu pu-
 tintă să fim izgoniți
 cutății de pe avuteel
 nostru părintesc. DUMI-
 TRIO, B. F. 90. La avuteel lui
 răsună, vă știți eu. P. P.
 114. O ladă era parte
 la avuteel din ea "luna"
 id. ib. 79. Se creștalități
 și în lupte pentru
 ridicarea producției...
 pentru economisirea a-
 vutului obștesc. P. P. 110.
 G. I. O. S., S. A. C. 8.

AVUT, -Ă adj. 1. (Rare, ne-
obisnuit, numai în limba
literară) Care a fost al cuiva. ←

Avuta sa frumusea s'a vestajit. PANN, E. I 49. Cea
mai frumoasă din fetele avute de craiul Petros...
MURNU, I 174.

2. Bogat, cu stare,
bine situat. ←

Eu sunt
fără de împărat... mare și avut și puternic. ISPI-
RESCU, I. 37. Ion era avut, nu Tândală. RETEGA-
NUL, P. IV 61.

Uai avută va fi
prada decât nișter
te găudești...
MACEDONSKI, O. I. 30

Cupe de-omii se ridica
daruni scumpe, lui Tipox
tălu Pentaur] trimere
de Rausis și de curte
-ni cei avuti.

id. ib. I 103. ←

Fost-o'n poporul troian ca preot slujind lui
Efestos, Dares, om tare și-avut. MURNU, I. 87.

Prin orașele avute
Hiterii de auritori,
Pe niș-corbii bocitori
Trec pimele pierdute.
BACOVIA, O. 94. ←

Amni liberali nu
puteau reprezenta aceste
interese decât ale avute
cărora avute. MORARU,
C. L. 14.

Acastă

În această parte a
Iermonici, avută în viața
alese, rînat de tot felul.
CODRU-DRAGUȘANU, C. 181.

12
cultură [burgheză modernă]
x'la devenit bunul întregii
societăți, ci numai al cla-
selor avute. KEMENOV, C. G. ←

Cine-i gazdă
și acut, Toți îi dau bani împrumut, Da noi care
nu avem, Cerem și nu căpătăm. KARNIK-BĂRSEANU,
D. 415. Un stăpân acut, când are, La mai mulți
dă de mâncare. ZANNE, P. IV 618.

(Substantivat)

Feciorii avuților din sat...
dorm în culcuș cald de fân.
CAMILAR, N. 125. Și toată noaptea
cară apă la cuchiile avu-
ților. Și avuții dormeau. id.

ib. 26. ←

Dă-mă și după sărac, Numai să trădesc eu drag;
Căci casa avutului, Din afară-i căruntă, În lăuntru-i
otrăvită. KARNIK-BĂRSEANU, D. 275.

↳ un

— Participiul lui avea
cu valoare de adjectiv.

Pentru sensul 2° cf. alb. kam-ēs și pe-
surē bogat* (part. de la kam, am*), bulg. imoten
bogat* (de la imam, am*). Cf. avere, avuție;
noavut.

AVUT₂ vb. IV. v. inavuti₂.

+ AVUT₂/E s.f. Bogație, a-
vere mare. ←

ii Unde și-o(a) aiunci Tii
avuția și bogăția și scumpia? CUV. IQN. BĂTR. II
451. Și a lui acufie altora o împărțea. CORESI, F.
77. Inimă lacomă și iubitoare la acufie. MOXA 372/5
Vor da nesent niște acufie, ca să o fie și să o zo-
colească. PRAVN. MOLD. 22 r. Avuția cea

închisă nu iaste avuție.

13.

BIBLIA (1688) p. 4/24.5

[Ion-vodă] băgat-au în foc de viu pre clădica Gheorghie, de au ars, dându-i vină de sodomie, auzind că are avuție. URUCHE, ap. HEM. 2187.

A moștenit... mullă avuție. E. VĂCĂRESCU, IST. 218. Fură omorâți atunci... Emeric Lazar, Francisc, numit cel Mare, Mihail Caraceni... și mulți alții, vestiți prin meritul și avuțiile lor. BĂLCESCU, M. V. 393. Botezii se bucurau... că vor putea ocupa iarăși posturi. ca să adune nouă avuții din sudoarea țiporului C. NEGRUZZI, I 150.

H. Terenzi

Își împărți toată avuția pe la ostași. ISPIRESCU, I. 4.

Ei, spunăți acuma, boteri domnia-voastră, nu-i așa, că avuțiile-s amăgitoare? ODOBESCU, I 80.

Preschimbat prin avuție

...Aș voi să gust din toate
MACEDONSKI, O. I 68.

Scurmătorii de gunoaie oboșiti de sate, cu ochii înlacrimați și roși, întinși pe spate, cu sacul avuției căpătâi, prinse la gât înșelate. AR-DELEANU, D. 12.

Marfa este forma elementară a avuției sociale în societatea capitalistă ZANNE, E. P. 65.

Potrivit... legii pentru organizarea... între-primărilor și avuțiilor publice. din L. E. G. E. C.

PL. 236.

Toată avuție dela consec... risipite. DIMITRIU, B. F. 100. Inven... dumele avuție lasă tot se știe... bere atâte avuție. id. ib. 120. f. 13. Acești stonici vînzători ai in... dependentei naționale... Se poate continua vecheul joc... facind negat cu... avuțiile... (Tării) GHEORGHIU-Diș, R. P. 17.

O meserie plătește cât o avuție. ZANNE, P. V. 406. Muierea bă... bată, avuția casii. HEM. II 294.

1/2-

id. 18.

[Pe-tii.]

16.
— Derivat dela avut
cu suf. -ie.

AVUTÓR, -OARE adj.
(Încechit, neobișnuit). Care
are. Avutoriu de mai înainte,
adeică acela ce au avut
mai înainte un lucru.

COJ. TIV. 1/7 (TĂLCUIREA).

— Derivat dela avut
cu suf. -or.

AVUȚ¹ s.n. v. havuz.

AVUȚ² s.n. (Regional)
loc pentru adăpostul vitelor;
sadržan. COMAN, Gh. [P.
-vuxuri.]

~~AVUȚA s.m. (Încechit,
rar; numai în legătură
cu nume proprii) Fată,
părinte, abate. Cf. 18. Avu~~

AX s.n. v. axă.

X
AXĂ s.f. 1°. Termen tehnic pentru (orice fel de) osie sau fus (de roată, de moară etc.); (Tehn.) element de mașină (asemănător cu arborele) care susține pietele sau fusurile ce se rotesc. LEX. TEHN. 250, cf. SOARE, MAȘ. 65.

Mașina combinată de găurit și frezat este caracterizată prin diametrul axului portsculă. IOANOVICI, TEHN. 318.

Fibrele dela mijloc dispuse pe axa neutră nu sunt nici întinse, nici comprimate. id. ib. 114. [Laminare] O mașină are trei capete laminoare ~~care~~ mișcate de un ax de comandă comun, cuplat cu un electromotor. IONESCU-MUSCEL, FIL. 157.

2°
(Geom.) Linie matematică (închipuită) în jurul căreia se învârtogte un plan spre a da naștere unui corp. Axa unui con, a unei sfere, a unui cilindru. Axa coordonate drepte la care se raportează poziția unuia sau a mai multor puncte. Axa unei piramide perpendiculara care merge din vârf la mijlocul bazei. Axa unei prismă dreaptă care unește centrele celor două baze. Axa unei elipse, a unei hiperbole dreapta care trece prin cele două focare. Axa mare a elipsei. CULLAN, C. 104.
(Astr.) Dreaptă (închipuită) în jurul căreia se face mișcarea de rotație a unui corp ceresc în jurul lui însuși. (Mec.) Orice dreaptă în jurul căreia se poate mișca un corp. Axa unei corăbii linia matematică în jurul căreia se fac deosebitele mișcări de oscilație și rotație ale unei corăbii. Axa unei [] linia care împarte strada în două părți laterale egale.

H stiazi =

3°. (Fiz.) (despre o oglindă curbă sau o lentilă) dreaptă

dusă de la un punct luminos la centrul de curbare ←

al unei oglinzi (sau la centrul optic al unei lentile). Linia care unește centrul optic al obiectului cu punctul de încrucișare al firilor reticulului se numește axă optică [sau vizuală]. CULIAN, C. 4.

4°. (geol.) Axa de ridicare = linia (direcției) după care s'a făcut ridicarea unui sir de munti.

5°. (Anat.) Axa gâtului = vertebra a doua, numită axis, în jurul căreia se poate învârti, ca în jurul unui fus, vertebra primă, de care e' fixat capul. (Bot.) Axa unei plante = partea plantei, în jurul căreia nasc apendice. Staminele și carpelul... sunt așezate pe extremități de acea caulinare... GRECESCU, PL. 4.

[Ramuri] patente, ase.
zate perpendicular sau în unghi mare față de axul din care pornesc. DET. PL. LEMN, 6.

(fig) V.R. S. S... a vindecat
definiția axei Hitlerite
de hebronia de a cotropi lu-
mea. V. LUCA, Chis. M. 37.

Victoria Uniunii Sovietice în cel de al doilea război mondial a dus la înfrângerea axei și stemului imperialist. ANA PAUNER, CVR. 12

[Pl. axe. | Seris și acsă. | Si: (cu schimb de gen) ax s.n. STĂNCESCU, op. TDRG.]

-N. din fr. axe idem.

AXA v. I. Trans. și refl.
(= pasiv) și echilibru, a clădi
(ceva) în jurul unei axe de
susținere; a centra. / Fig. [G.
Ibrăileanu] axează criteriul
literar pe singurul crite-
riu just al. luptei de clasă
WITNER, CR. 18. Încuscăturile
care decurgeau de aici nu
se mai axau pe inevitabi-
lul conflict sentimental.

Un material bogat
și o idee profundă pe
care să-l axeze. 60679
P. 112.

CONTEMPORANUL, S. II, 1948, nr.
112, 12/3. Pe acest puternic conflict
de idei... se axează o acțiune de o
exceptională forță dramatică. 1949/ nr. 162, 15/2

[Prez. ind. axez.]

- derivat dela axă.

AXARE s.f. Echilibru
clădit în jurul unei axe de
susținere, centrate. / Fig. Axarea
fermă [a școlii] pe linia in-
tereseilor proletariului. CON-
TEMPORANUL, S. II, 1948, nr. 112,
10/1. Peisajul...

WITNER, CR. 18. Încercăturile
care decurgeau de aici nu
se mai aveau pe inevitabi-
lul conflict sentimental.

CONTEMPORANUL, S. II, 1948, nr.
112, 12/3.

Pe acest puternic conflict
de idei... se axează o acțiune de o
exceptională forță dramatică. ib., ¹⁹⁴⁹ nr. 162, 13/5

[Prez. ind. axez.]

- derivat dela axă.

AXARE s.f. Echilibrare
clădire în jurul unei axe de
susținere, centrare. / Fig. Axarea
fermă [a școlii] pe linia in-
tereseilor proletariatului. CON-
TEMPORANUL, S. II, 1948, nr. 112,
12/3. Prin axarea creației lor
[muzicale] pe un program, au
găsit un ecou larg în mare.

Thesen prezentatorul
găsește mijloc de înli-
nare de a ține interesul
asultătorului, ca de pildă
scara unor programe
pe o temă fixă. ib.,
1950, nr. 184, 6.

ib. 1949, nr. 156, 11/5 [P. - sări]

- Abstract verbal al lui

axă.

AXAT, -Ă adj. Echilibrat, ↗

clădit în jurul
unei axe de susținere, centrat. / Fig. În raport
... axat pe o tehnică pur picturală ... de-i
cuprindă formele. CONTEMPORANUL, 5.11, 1946,
nr. 112, 15/6.

18.
Regiunea ... este axată
pe căi de comunicații
cât mai accesibile. TEOD
GEORGESCO, R. NOUVELLE S.

- Participiul lui axa cu
valoare de adjectiv.

Din cauza faptului
că raportul nu a fost
axat pe munca politică
a organizației ... SCĂVIȚ
1957, nr. 1949.

AXIAL, -Ă adj. Care este
în linia axei, care are carac-
terul unei axe. [Pronunț. -xi-al.]

(Bot.) Subțiere.
DET. PL. LEMN, 21

- N. din fr. axial idem. Cf.

axă.

AXILAR, -Ă adj. (Anat.)
De subsoară. Regiune axilară.
(Bot.) Care este așezat la în-
cheietura unei foi, a unui
peduncul, a unei crengi.

- N. din fr. axillaire idem.

Supra așezarea lor
inflorescențele pot fi
axilare, adică în
gâtul lăcrimilor, la sub-
țierea unor frunze.
DET. PL. LEMN, 21.

axilar. Situat la
subțierea (de ex. la
subțierea frunzei)

X AXIOLÓGIE s.f. (Fil.) me-
todă filosofică v de cercetare,
bazată pe ideea de valoare;
problematicea valorilor. Meto-
dologia culturii moderne a
creat o disciplină nouă în
cadrul problematicii filosofice:
filosofia valorilor sau axiologia.

Rămâne
cuvântul?

Axiologia fiind o me-
todologie a culturii
burgheze, este firesc să
poarte amprenta ideo-
logică a clasei domi-
nante. id. id.

MITNER, CR. HXV [P. -gii.]
- N. din fr. axiologie idem.

X AXIOLÓGIC, -Ă adj. (Fil.)
care se bazează pe axiologie.

Rămâne
cuvântul?

Fata de
aceste inconveniente ... s'a opus teoria
axiologică a fenomenului economic
stabilind centrul de greutate pe
ideea de valoare. RALEA, E.O. 293/21.

- N. din fr. axiologique idem.

AXIÓM s.n. v. axiomă.

AXIÓMA s.f. v. axiomă.

X AXIOMĂ s.f. Adevăr gene-
ral, acceptat fără demonstra-
ție, fiindcă se impune min-
ții ca evident de la sine. ←

Axiomele matematice sunt expresiile
materialelor laic, extrem de redus
pe care matematica trebuie să - le
împrumute de la log. ca. ENGELS, A. 81. ←

Propoziția că parolu
este mai mică decât întregul este o axiomă. []
Propoziție admisă de toți, ca un adevăr matematic
indiscutabil.
A celor întregi la
minte axioma este: Tot lucrul cu grabă să se ceare...
CANTEMIR, IST. 145.

Toată certitudinea
unei axiome istorice. HASIEN, J.

Romantismul ... nu-și
va enunța decât în
1830 faimura Sa arei-
ome arte pentru arte
VITNER, CR. 130.

C. 41. V [Pronunț. - si-o.] SP.
-ome, (tak și învechit) -oame. /
Si: (învechit, din grec.) axioma
s.f.; (tak, cu schimb de gen)
axiome s.n.]

- N. din fr. axiome idem. ←
(lat. axioma < grec. ἀξίωμα, idem,
de la ἀξιόω, socotesc vrednic de..., adevărat.)

X AXIOMATIC, -Ă adj. ←

Care se întemeiază pe o axiomă; care
are caracter de axiomă. S'a ajuns, către sfârșitul sec. XIX, la o
revisuire a întregii baze axiomatice a geometriei. GEOM. SP.

99. / (cu funcție adverbială) A afirmat axiomatic: e imposibil!

Loc. adv. În mod axiomatic

✓ = în mod neîndoi-
cert.

Orice problemă tre-
buie rezolvată în
mod axiomatic cu
ajutorul unor forme
de bază simple, ca și
cum ar fi vorba de
principii simple...
ale matematicii. DÜHRING
ap. ENGELS, A. 84.

Toate aceste lucruri
furnosese nu numai
că nu sunt decisiv re-
zolvate în mod axioma-
tic, ... ci sunt aduse
pur și simplu din
afară. id. ib. 90.

[Dühring stabilește că]
societatea cea mai
simplă constă cel
puțin din doi oameni.
Cu acești doi oameni
se operează în mod
axiomatic. id. ib. 160.

— N. din fr. axiomatique

idem.

AXIOMATICA s.f. Totali-
tatea unor axiome; ✓ Dar să
urmărim ceva mai departe
axiomatica D-ului Dühring.
ENGELS, A. 162. | Ramură a
științelor matematice.

✓ demonstratie
prin axiome (a
unei idei, a unei
teorii etc.)

— N. din germ. Axiomatik

idem.

AXIŌN s.n. (Ety. extod.) ↵

Imnul „Cuvine-se cu adevărat“ în liturghia lui Ioan Gură-de-aur, și imnul „De tine se bucură“ din liturghia lui Vasile cel Mare (înlocuit în Jola-mare prin „Nu te tângui, măică“). Impăratul... tot în picioare au stătut, până ce au cântat psaltii axion și ectenia. N. COSTIN, LET. II. 114/6. Cântând axionul, după obicei, sfințele icoane au sărutat. E. GRECEANU, ap. GCR. I 333/15. Numai biet popa Stoian, Cu luleana de coccan... Când era pe l/a/-aghios, Iesea fumul gros, Iară când pe l/a/-axion, Nu se vedea om cu om. ISPIRESCU, ap. HEM. II, A. VII.

În trecut se cântau axioane și la slujba bisericească ce se făcea la întronarea mitropolitului și a domnitorului țării, sau la praznice mari la care obișnuiau să asiste și acestia. ↵

Mitropolitul [întronat atunci de Domn]... au purces, mergând în biserică cea mare domnească, scofîndu-i evanghelia înainte, după obicei, cântând aksion, pomenindu-l. E. KOGĂLNICEANU, ap. HEM. 222. [Domnul venind la praznicul sfintei Paraschive], înaintea Domnului, la ușa bisericii este obiceiul de esă mitropolitul, cu alți arhterei... și cu axion duc pe Domn în biserică. GHEORGACHI, LET. III 318/20

și axion [P. -oane] Accentuat

— Din grece. ἀξιότιμος „e vrednic“, începutul imnului religios.

AXIS s.f. (Anat.) = axă (5°).
[P. axionu.]
— (

53.

1
AXON s.m. (Încechit;
foarte rar) - axă (1°). Precum
două roate într'o oală să lea-
gă, așa aceale [două poluci]
printr'o mintișcă oală (câtea
axou să chiamă) una cu alta
să ... întru locașă. CANTEMIR,
ap. GCR. I 323/10. [P. axoni.]
— Din grec. ἀξων idem.

1
AZ s.m.sg. (Încechit) Nu-
mele primei litere a alfabe-
tului chirilic (însemnând ca
termen la Bulgari „eu”; în-
trebuințat, ordinară/când
începe a se folosi în acte lim-
ba română în locul celei
^{vechi-}~~slave~~) în zapise, înainte
de numele propriu al celor
ce făceau o declarație. ←

Az, Nicolai Seakil, bio
cupar, scriu și mărturisesc cu cest zapis al mi(e)su,
cum m'am tocmil..., de am vândut duminical..., a treia
parte de sat... DOC. (1642), ap. GCR. I 102/5
— Din ~~paloc-~~ ază, idem. Cf. az-bucho.

AZ adv. v. azi.

(Despre boi) AZÄDUSI vb. IV. (Regional)
A amda. Com. CORBU. [Rez. ind.
azäduşesc.]

^{rusl.}
— Din ~~palcani~~ zadušiti „suffocare”. Cf. zăduh, năduşi, duhoare.

AZAGHIU s. m. v. iasacciu.

AZAGIU s. m. v. iazagiu.

+ AZALÉE s. f. (Bot.) Plan-
tă erbaceă din familia eri-
caceelor, cultivată ^{ca plantă} pentru
^{ornamentală} frumusețe. ←

Ită trămit și
cu un buchet de fuchsi, azalee, camellii, pelargonii...
C. NEGRUZZI, I 99.

[Az. -lee.]

— N. din fr. azalée idem. ←

(lat. azalea < grec ἀζάλεος „uscat”.)

AZĂM-? v. azim-

55.

AZĂM-? v. azim-

AZAP s.m. (Încechit)
(Cuvânt literar, neîntrebuințat)

Vechi miliție otomană (un fel de infanterie neregulată) care era mai puțin expusă atacului dușmanilor.

SIO. ←

Prinzând și tăind
pre călăreții și azapiloii carii se depărta de oastea
impărătească... ȘINCAI, III. II. 40/41.

Voi, Timarioti,

Azapi, Teniceu! BOLINTINEANU,

ap. SIO. [Pl. -zapi, (după grec.)

-zapizi.]

— Din turc-arab, 'azeh (lit. „selbatar“) sorte
de milice destinée aux garnisons et particulièrement
à la garde des portes de la ville. SIO.

AZĂR adv. (Regional, nu-
mai în expresia) A sta azăr =
(despre câini) a pândi cu multă
atenție vânatul. Căinele stă
azăr să pună ghiara pe el.

COMAN, GL.

AZÁRI s.n.v. hazard.

AŽĀVĀDĀ s. f. Apărătoare
de scânduri pusă la cosul bordeicilor
în direcția din care bate vântul, ca
să asigure ieșirea fumului. Cf. PAPA HAGI,

I. III 89 / Adăpost la o țâslă.

id. ib. III 192. [P. - vezi.]

Adăpost în general.
Bage lemnele la ază-
vadă să nu le ude
ploaie. Să intrăm în
curte că e mai azăvadă.

C. V. III - 1 REG TE LEORMAN
Răsun. Romani de Vede.

AŽBĚST s.n.v. asbest.

AŽBŪCHE s. f. (înainte de
introducerea literelor latine)
Termenul obișnuit pentru
alfabetul azbucoasă. ←

(cirilic).

[Metodii] deprinsă
limba slovească, și slovele azbukilor făcuse cu fra-
tele său, cu sântul Kiril DOSOFTEIU, ap HEM. 2189.
Deci putocare cucânt străin și neînțeles, orându
înainte []-ar ieși, după rândul azbukelor și după
numărul feafelor, la seară îl clarec. CANTEMIR, IST.
pap. HEM. 2189. Am așezat după slovele azbukilor
și sărbătorile cîte statornice. CALENDARU (1814) 35.

ii

I 16. iea

1213

17

(Azi, învechit; întrebuintat de obicei numai când e vorba de scrierea cu slove chirilice) Învățămint elementar în citirea și scrierea cu buchi. ←

Învățăcii de azbuche se strângeau în jurul unui dascăl... la Sf. Gheorghe din București și la Sf. Nicolae-cel-domnesc din Iași. IORGA, CH. I. II 131.

De-abia ești la az-buche = \sqrt la început (PAMFILE, J. II) / (Ironie) Învățătura. ←

√ abia ești
P abia începi să înveți.

... lorgu... ce-o mai făcut... pin țara Neamului?... Ce-o mai învățat? Trebuie să fie acți plin de azbuchi, ca un stup. ALECSANDRI, T. 1000.

[Pl. - buchi, - buchi. / Scrie și az-buche.]

v. sf.

— Din paleosl. azŭ-bukŭ „a-be“ (numele celor două litere de la începutul alfabetului).

^{Învechit,}
AZBUKOAVNA s.f. (Trăinte de introducerea literelor latine). Termenul obișnuit pentru abecedar. ←

Nu-i mult, de când bădăutul și-a pus la az-bucoavnă, și-acum e de mirare, cum poate sloveni! C. NEGRUZZI, II 202.

r (= scri)

[Pl. - cravne, / Scrie și az-bucoavnă.]

— Din u-sl. azŭbukovino idem.

cf. bucoavnă.

AZDRUÁ vb. I. v. astruca.

AZDRUNÁ vb. I. Intrans.
(Regional) = a strănuta.

Pentru strănuta găsim [în Atlasul Lingvistic Român] formele azdruma, zdrăvănă ... zdrăvănă, străsina, strănuna, străfina, străfiga, străviga.

DR. TX 434. [Prez. ind. azdrunex.]

AZEACE s.f. (Învechit) Dîjmă, pecineală. Cf. azeaciupe.

12 Postescu-mă de două ori într'o săptămână și dau a-zeacia din toate cât agonisesc. VARLAAM, C., ap. HEM. 410. Pământul den rodurile sale vă dă a-ziacea, iară Maria dentru adâncul său dăjde și-aduce te. OMILAR (f. 1642), ap. HEM. 411. Acesta, căruia-i deade și a-zeacia din dobândă... N. TESTAMENT (1648) (~~adeci ma dedit de prosci~~), ap. HEM. 410. Și a-zeacca de an încă să dea Troișanii, DOC. (f. 1639), ap. HEM. 411.

(Construct

cu prep. de)

Au finit tot călugării acel loc, și au luat de a-ziacia de pro acel loc. (sec. XVII), Ib.

[Sens

și a-zeace.]

AZEACIUIRE s.f. (în-
vechit) Dijnă, zecuire. Cf.

azeace.

Dein toată auzica lor, dan a
zecea și iară altă azeaciuire, și după aceea a trece.

— Născut prin fuziune între a-zeacea și zecuire
(infinitivul, devenit abstract verbal, al lui zecui a
luă a zecea parte [] dijmă din ceva).

[P. - ixi.]

Π sau

Azi adv. 1°. (Zina de)
astăzi. Azi e ± mai. / loc. adv.

Azi-dimineață = în dimineața
zilei prezente. Gre, c'ana poda
lucru! Se vede că azi de-
mineață mi-a ieșit înainte
vr'un popă! CREANGĂ, P. 126.

Cf. as' dimineață. Azi-noapte =

(în) noaptea care tocmai a
trecurt.

Câți sectori
en pătrii, Toți au fost azi-noapte'n vii. BARNIK-
BĂRSEANU, D. 464.

Cf. as' noapte.

(Substantivat)

Din sinul veșnicului ieri Trăiește azi, ce moare.
EMINESCU, P. 278.

Sădese în azi un tainic război,
alt azi va fi din el pământ.
id. ib. 56.

Unu' n'are
le n'as rea să se
facă Azi...
BENIUC, V. 16

Surprinderea lui
e la fel de mare
ca azi dimineață
DUMITRIU, B. F. 38.

Azi noapte sa azege
pe pieptul meu...
Dum. Cl. 2011, 1811, B. F. 41. h
abonți de treaba de azi
noaptea de azi dimineață
id. ib. 100
Loc. adj. se azi = din ziua
curs, de astăzi / picăt gasetă
de azi.

(Mii) în închisul
ce după zind de azi
ar mai putea urma
un zina de rubine,
zina de ieri. GHEORGHIU
JEF, R. P. 9.

AZEACIUIRE s.f. (în-vechit) dijma, zecuire. Cf.

azeace.

Dein toată averea lor, dau a zecoa și iară altă azeacuire, și după aceea a treca. CORESI, E. 7/9.

— Născut prin fuziune între a-zecoa și zecuire (infinitivul, devenit abstract verbal, al lui zec-ui a lua a zecoa parte [?] dijma din ceva).

[P. - ixi.]

Π sau

Azi adv. 1°. (Zinea de) astăzi. Azi e 1 mai. / loc. adv.

Azi-dimineață = în dimineața zilei prezente. Bye, c'ana poda huseu! Se vede că azi de-
mineata ni-a ieșit înainte
de un popă! CREANGĂ, P. 126.

Surprinderea mea
e la fel de mare
ca azi dimineață
DOMITRIU, B.F. 38.

Cf. as' dimineață. Azi-noapte =

(în) noaptea care tocmai a trecut.

Azi-noapte s'a așezat
pe pieptul meu... nu
stiu ce. DOMITRIU, B.F. 41. Fraze
obosite de treaba de azi
noapte și de azi dimineață
id. st. 100

Căți feciori
cu pălării, Toți au fost azi-noapte'n oii. JARNIK-
BĂRSEANU, D. 461.

Cf. as' noapte.

Loc. adv. se azi: din ziua
curs, de astăzi picitit gasetu
de azi.

(Substantivat)

Din sânul ecunivului ieri Trădește azi, ce moare.
EMINESCU, P. 278.

(Mii) în închisur
ce după zinde deez
ar mai putea urma
nu ziua de mbinere
ziua de ieri. GHEORGHIO-
JEJ, R.P. 9.

Săderi în azi un tainic năme,
alt azi va fi din el pînăme.

Si azi cand iasi aduc aminte
de la mica vremea in elipe
1/2 duigate
... si azi mai mult sunt sa ptia ai
de departe
Tot priveghezi... DENSUSIA-
NU, L.A. 58.

Azi... ne aflam
in plina efervescență
politica mondiala.
URBAN, I. 7.

Azi am vizitat intia
Bundunice. CAZIMIR, P. 109. p. 11.

Azi omi jure rau de eu. BENIUC, V. 16.
17 sau

2. Timeul prezent; (vremea de) acum.

Pământul fără
noastre e azi adăpostire L'u trecilor fărănd. ALE-
XANDRESCU, M. 28. Azi abia vedem ce steapă și ce
aspră cale este Cea ce poate să convie unei inime
oneste. EMINESCU, P. 232. Ah! e mult de atunci! Că-
rarea Netedă pe deal urei... Azi poleca e urită, Face
cotituri în drum. COȘBUC, P. 122.

În ziua de azi = în zilele
noastre, în timpul nostru;
astăzi. ←

Pe om, în ziua
de azi, să-l pui în pișă și să dai cu chibucul peste el,
și nu-l nimeresti. ZANNE, P. II 371.

Până azi = până (în clipa de)
acum. Să știi că până azi nici un mucitor n'a
cuzat să calce hotarele mele ISPIRESCU, L. 5. De
azi în x zile = peste x zile. „De azi în trei zile,
plecăm”. — „Să trăești, stăpâne, sunt gata chiar
azi, de poruncești”. ISPIRESCU, L. 4. De azi înainte
încolo (sau, eliptic) de azi = de aci de-acum
înainte. „Si de-acum, de-azi înainte
poți să nu mă mai întrebi... EMINESCU, P. 232. De
azi înainte, eu să fiu în locul tău nepotul împă-
ratului. CREANGĂ, P. 206. Si de-azi a mea viață la
zeii tăi se'ndină. EMINESCU, P. 205. Ziua mea, ur-
sita mea! De azi calea-mi părăsesc, Murgușoru-mi
prionesc și la tine mă opresc. ALECSANDRI, P. 1
100.

~~doc. adj. de azi = √ si~~
~~citit gazeta de azi? / Mo-~~
~~mentan.~~

17 sau

din ziua de
de astăzi

Frunza verde-acum se face; Ce iubesc,
mamă nu-i place. De-ar plăcea mamei ca mie, Azi
m'as duce'n cununie. IARNIK-HĂRSEANU, D. 61

(În corelație cu maine,
exprimează o continuitate
sau o repetare neîntrerup-
tă în cursul timpului) ↪

Dragă Zuluito! Azi și mâni și'n
vechinie. KONAKI, P. 211. Il vede azi, il vede mâni,
Astfel dorința-i gata. EMINESCU, P. 200. Nucul crește,
crește meru. Azi aș, mâni aș, se făcuse cogaș m'te
pom. STĂNCESCU, B., ap. HEM. 1895.

(Exprimează
deosebirea între trecut și
viitor) ←

Azi e viață, mâni
e moarte, Azi plăcere, mâni dureri! ALECSANDRI,
P. I 172. Azi cu bani, mâni fără bani, ZANNE, P. V
87.

De cu azi = de cu vreme.

Pentru drumul cel de
măine, De cu azi te pregă-
tește! EMINESCU, P. 101. Ba
azi, ba mâine = exprimă

ideea de amănare continuă.

De azi până (sau pe) mâine =
exprimă un timp scurt. ←

Notul sнопului de la capătul paragrafulor despre rădăcina legătoare este mult

mai lapău și mai trăinic decât acel ce să face în Moldova și care fino de azi până mâni. I. IONESCU, C. 126

Expr. A trăi sau
a duce un train de azi pe
măine = a trăi necăjit, fără
aspirații la ceva mai bun. ←

Șoi- mulțanul meu [=calul]... a îmbătrânit și el... abia își târăie și el viața, de azi pe mâine. ISPIRESCU, I. 12.

(Exprimă un timp
puțin apropiat) Azi-măine =
cutând, în scurt timp. ←

Nu mi-i rău, dar mă topesc. Când în mine mă gândesc, că azi-măine voi muri și nime nu m'o jeli. JARNIK-BĂRSEANU, D. 206.

Azi-măine chio- tind... și eu încep cu- lesul mare al vieții. BENIOG, V. 45.

[Pronunț și scris azi.]
Si: azi adv.]

— Asupra părții dintâi a cuvântului părerile dife- feră. Sensul și accentuarea arată că nu poate fi lat. ad (Hassdau, *Elym. Mag.* 1895: *ad-diem*, admis ca posibil și de Tiktin, *Dief. rom.-germ.* 114). De asemenea e greu de admis că ar fi o precurtare din *astăzi* (Tiktin, *op. cit.*; Weigand, *Keilischer Jahresbericht über die Fortschritte der rom. Philol.* 1904; Sandfeld-Jensen, *Anzeiger der Indo-germanischen Forschungen*, XX, 181). Mai probabil că lat. *hodie* a fost analizat în *hoc + die* (limba română nu face distincție între lat. *o* și *o*) și, fiindcă pe *dies* l-am moștenit ca feminin, a fost prefăcut în **hadie* (= *hac die*). Cf. Cipariu, *Gramatica*, II, 116; Tiktin, *op. cit.* 114 și Pușcariu, *Lat. Tij. und Kf.* 48. Cuvântul, deși nu se poate atosta în scrierile anterioare sec. XIX, e desigur vechiu, căci se găsește și la Aromâni (*adză, ază, azi, andzi*) și la Meștanii (*ază, azi*).

+

AZIL s. n. 1° (Antic) doc
socotit ca inviolabil, in care
gaseau scapare crimiinarii;
loc de scapare sau de li-
gurantă. ←

Orășanii bejănă-
riră în Bucovina..., unde găsiră azil. C. NEGRUZZI,
I 217. Români... Așind din azilurile lor, întemo-
iără... statură. BĂLCESCU, M. V. 7. FIG. Munții
noștri-au fost adesea scump azil de libertate. ALE-
XANDRESCU, M. 21. Mai rămăsese o școală, pro care
acești buni bătrâni o priceau ca singur azilul pri-
yonitei limbii, școală unde se încăpă încă româneste.
C. NEGRUZZI, I 3.

√ Loc de adăpost, de
refugiu.

Vâlcea dragă și
urbită, în azil și cel din
urină, de la tine vin să cer!

MAREDONSKI, O. T. 237. Odihnește-
al meu suflet în acest
azil din urină [= o vâlcea].

id. 16. I 238.

2° Local sau institutie
in care sunt primite copii
(orfani sau săraci), bătrâni,
infernii, oameni sărmani. ←

→ Așa se mină Azil -
N'am știut: faci azil de
orfani. CALINESCU,
E. O. I 19.

Azil de copii.

Azil de bătrâni. Azil pentru

orbi. Azilul de noapte.

3° Persoană care ocroteste pe cineva. El a fost azilul
meu în timpul atâtor nenorociri. CADE.

[P. - ziluri, - zile.]

Secară și azim.]

- N. du fr. azim idem.

(lat. asylum < grec. ἀσύλον „loc inviolabil”, din ἀ- privativ și σάλη „jefuire“.)

1
AZIM, -Ă s.f., adj. 1°

Subot.

Turtă (de făină de grâu sau de secară) făcută din aluat nedospit și coaptă, de obicei, sub spuză. Și adesea la căpătâiul său adămă de ulac și urciur cu apă. DOSOFTEIU

ap. HEM. 2190.

Șapte zile veș[] mănca azime, și den zia dentăiu veș[] piarde aluatul den casele coastre. BIBLIA (1688)

47°

La Oveii eră anathem ucel ce va fiinea pâne dospită in zilele azimelor, la casa sa. P. MAIOR, IST. 1258/9

+258/9

Făcură o azimă, luară și nifică legumă, le puseră la traistă, și plecară. ISPIRESCU, l. 285 Când copilul implinește un an, i se pune în cap un pahar cu vin și d[] asupra o azimă. MARIAN, NA. 416. Fă o azimă de grâu curat. RETEGANUL, P. V 27. Mănăncă din același castron... rup din aceeași azimă, din aceeași turtă caldă. DELAVRANCEA, BP. HEM. 2191.

Azimă = pâine nedospită, turtă coaptă în spuză. ib.

O grăună viscană
De pită nimeni n[]
Urcă țipul și creșta
Si întrecă acum se
razimă -

Azimă -
Te-a gârilor muche.
TOMA, c.v. 160.6

Azimă veche imple-
tita cu lacrimi de sânge

li
li

ho dăm capilor nostri. BANUS, B. 85

Botnavul... să nu mănânce decât zămă de carne, cu azimă de grâu; pâinea dospită e interzisă. SEZ. IV. 184. ~~(184)~~ Muieroa care nu va să facă azimă, toată ziua cerne. ZANNE, P. II 286.

(Cu valoarea adjectivală, în expresia) ←

Pâine azimă =

pâine nedospită, pe care o mănâncă țurcii la Paște.

Ș noi descărcă-mu-nă după zilele azimelor.

cod. VOR. 15/5. ←

Sărbătoarea azimeloră să o fineți. În șapte zile să măncați pâine azimă... PALIA (f. 1582)

, ap. HEM. 2190.

^{Adj.}

2. (Atestat numai în forma azimă) (Despre pâine) nedospit, neacrit. Azimă ~~poporul din localitate zice la pâinea nedospită.~~ ap. HEM. 2191. Scovergi

dospite, scovergi azimă. ib. / (Despre legume)

Crud, verde, neacrit, nemurdat încă bine, Astăzi am gătit varză azimă cu carne.

HEM. 2191. Varză azimă cu otet. ib.

| ra Castavetii sunt azimi = nu

sunt încă acri. FRÂNCU-CANDREA,

| ra M. 98. Castavetele e azimă = ne-

la care,

↑ unora în variabil

V (LB.)

„nici acru, nici dulce” (FRÂNCU-CANDREA, M. 98).

* AZIMIOARĂ s.f. 1°. Dimi-
nutiv al lui azimă (1°).

Cf. turtisoara. A plecat neica
la țară și nu mi-a spus de
a-seară, la să-i fac o azi-
mioară. TEODORESCU, P.P. 317.6

Și coșare mă-
tură, Făioară c'adună D'o azmioară că-i făcă. id. ib.

670. ←

Nevasta
li puse în traistă o azmioară, frământată în lă-
crămioare. ȘEZ. IX 65.

2°. (Bot.) Specie de burete.
Azimioară este un fel de bu-
rete sau ciupercă, deosebită
de bureții numiți: hribi,
chitârsci, bureți uși, pân-
soare, ghebe, călugărasi, zbâr-
ciogi etc. HEM. 2194.

[Pronunț. -miao-kă.]
P.P. -mioane. / Si: azmioară,
~~s.f.~~ (dial.) azămioară s.f.]

— Derivat dela azimă cu
inf. -ioară.

AZIMIT s.n. sg. (Încechit)
(În cultul religios al Evrei-
lor) Zilele azimilor. ←

Vine ziua de azimit; intru ea căderi-se
să tac. Paștile. CORESI, ap. MURU, GR. 9. Era Pa-
știle și azimitele prespre două zile. CORESI, lb. 1.
— Din m.-grec. ἀζιμίτις, sărbătoarea „paștel”, a
pâinii nedospite, la Evrei.

[P. -mituri.]

AZIMIŪ, -ŪE adj. (neobiz-
nuit; ~~atestat~~ numai la
ALECSANDRI, în forma dialec-
tală azămiu.) Făcut din
aluat nedospit, ca azima. ←

După danf, se
aduce o masă cu tablale pline de nuci uscate, de
turtile azămi și de dulcea de harbu. ALECSANDRI,

H m. m. p. de

PR. 1381.

— Derivat dela azimă
cu suf. -iu.

AZIMŪT s.n. (Astr.) Un-
ghiul dintre planul meridia-
nului unei punct și pla-
nul care trece prin verti-
cala aceluși punct și prin
dreapta la care se referă
azimutul. M. Dict. TEHN. ←

Se numește azi-
mut al unei astre unghiul diedru format de verti-
calul astrei cu un vertical Rx. CULIANU, c. 11.

[P. - mesturi.]
— N. din fr. azimut idem
(arab. al-samt drumul).

68.

AZIMUTAL, -Ă adj. (Astr.)

Care se referă la azimut. *Coordinate azimutale.* CULIANU, C. 12. Cercul azimutal trece prin verticalul locului.

Cerc azimutal = instrument pentru măsurători astronomice și geodezice de unghiuri orizontale, având un cerc orizontal de diametru mult mai mare decât al teodolitelor obișnuite. LEX. TEHN.

— N. din fr. azimutal
idem.

AZION s.n. (Încechit)
= agio. Acești lionini i-au
cumpărat la Tarigrad după
azion ce avea acolo (a. 1832).

FURNICĂ, F.C. 382. [P. - oare.]

— Din ^{gr.} grec. ατσο
pretul schimbului.

1
AZLU s.n. (Fwechit) ←

Destituirea ~~si~~ mazilirea Domnului de către Poartă. Iar ooi, boferilor... vezi rămăneți cu totul liniștiți despre îngrijirea azlului pomenitului Domn. DOC. (f. 1802), ap. TDRG. | A face azlu - a destitui. Să nu se facă azlu domniei, mai înainte de împlinirea celor șapte ani. DOC. (f. 1802), ap. ȘIU.

7 sau

[P. azluri.]

— Din turc. azl idem. Cf.

magil.

1
AZM, - A ^{st.} (adj. v. azine.)

~~AZMĂ s.f. v. azine.~~

AZMICIOARĂ s.f. = azine
icioară (1). JAHRESBER. VII Fl.

[P. - icioare.]

— Derivat dela azine

cu suf. - iciot.

~~AZMUTA' vb. I. v. asmuta.~~

~~AZMUT' vb. II. v. asmuti.~~

AZNA' s.f. v. hazna.

80.
AZOT s.n. zg. (Chim.)

✓ inactiv chimic și
↑ (în proporție de 4/5)

→ PONI, CH. 62
→ id. ib. 64.

Corp simplu gazos, incolor, fără gust, ~~miros~~ și miros, impropriu pentru ardere și respirație, intră în compoziția aerului și formează unul din elementele esențiale ale țesăturilor vegetale și animale; și nitrogen. Azotul este... unul din elementele aerului atmosferic, unde se află amestecat cu oxigenul în proporții aproape de patru cincimi. În animal introdus într'insul moare sufocat și din această cauză i s'au dat numele de azot. PONI, CH. 62.

→ fără
→ numit
N.B. nitrogen
L. LEX. TEHN.

— N. din fr. azote idem.

AZOTAT s. n. (Chim.) Sare formată prin combinarea acidului azotic cu o bază; nitrat. ✓

✓ M. DICT. TEHN.

Azotat de argint = compus al acidului azotic cu argintul; se prezintă în formă de cristale incolore; este folosit în chimia analitică și reparativă, în industria fotografică și a filmelor, la fabricarea oginilor și, în medicină, ca dezinfectant și la cauterizare; piatra radului. Cf. MACAROVICI, CH. 387-388. Azotat de potasiu = salpetru de Indii; se folosește ca îngrășământ, ca oxidant și ca لوندار. L. EX. TEHN. Azotat de sodiu = Salpetru de Chili, folosit ca îngrășământ agricol și ca oxidant. [PE. -tate.]

— N. din fr. azotate idem.

AZOTAT, -Ă adj. (Chim.)
Care conține azot. ←

→ Aceste calcule formate pe scara celulelor epiteliale, sunt constituite aproape în întregime din substanțe azotate. PARTON, B. 23.

Alimen-

te azotate.

Fl.
- N. din fr. azoté' idem.

✕
AZOTIC, -Ă adj. (Chim.)
(În expresiile) Anhidridă azotică =
anhidridă formată prin oxidarea
azotului. Acid azotic = acid for-
mat prin hidratarea anhidridei
azotice. ↘

✓ LEX. TEHN.

Anhidrida azotică... în contact cu apa produce căldură și se transformă în acid azotic. PONI, CH. 111. Acidul azotic se numește, popular, apă-tare.

- N. din fr. azotique idem.

AZOTIT s.n. (Chim.) Sare
formată din combinarea aci-
dului azotos cu o bază; ni-
trit. ✓ LEX. TEHN. ↘

Acidul azotos... formează cu metalele azotiți,
care sânt stabili. PONI, CH. 107. [Pl. - tiți.]

- N. din fr. azotite idem.

✕
AZOTOS, -OASĂ adj. (Chim.) ↘

Format
dintr-o valență de azot și una de oxigen; ni-
trós. Anhidrida azotoasă pusă în contact cu apa
se transformă în acid azotos. PONI, CH. 107.

- N. din fr. azotens idem.

72.

AZOTURĂ s.f. (Chine.)
Combinatie a azotului cu un
corp simplu. [P. -ture, -turi.]
— N. din fr. azoture
idem.

AZTEC, -Ă s.m. și f.,
adj. 1° Subst. Persoană care
apartine populației băștina-
se a Mexicului.

2° Adj. Care privește pe
azteci. hici una din figurile
mitologiei sau ale civiliza-
ției aztece, nu întârzie să
apară pe cer. BOGZA, C. O.

47.

[P. (ad 1°) -teci.]
— N. din fr. aztèque
idem.

AZŪR, -Ă s.n., adj. 1°

Subot. 9

Coloarea albastră deschisă, albastrul cerului. Ochii lui, albastru ca azurul... dovedeau curaj. C. NEGRUZZI, I. 30. Toate-mi par frumoase... Dumbrava, râul, câmpul, azurul cel ceresc. ~~id. ib.~~ II 21.

id. ib.

Cade foaie după foaie
Peste-azurul de pe
baltă.
MACEDONSKI, O. I. 204.

[Octavian] ochii
albaștri ca ni-ale

mlui azur. id. ib. 242.

Lăind sufletul a ajuns,
măcar o clipă, să taie
azurul supremelor sim-
țiri... ce ne pasă de
tainele victoriei!
GALACTION, O. I 343.

Azurul se deschide
larg,...
Fug norii speriați în
cațeni.
BENIUC, P. 12.

— | În calmul azur[e] un nor
(ca) o pată. BENIUC, V. 100. Cf. 117

Soarele strălucea în azurul
cerului, cernând pulbere de aur
peste grădini înflorite. SA DOVEA

NV, N F. 142. În adâncimea
cerului care mai poartă
urme de azur. BOGĂA, P. 45.

Adj.
2° (Pect.) ←

Albastru deschis (ca cerul). Aci stejari cu fală se'nalt[ă], se'ndreptază, Urcând ale lor ramuri spre-azurele câmpii. ALEXANDRESCU, M. 149. Din tainica pădure, Apare luna, mare, câmpiilor azure. EMINESCU, P. 123.

de zeamul unei fa-
bri o pată lucrătoare
Anunță o primărie în
zarea de azur.
BACOVIA, O. 54.

Pomii de aur
si-azur ai
diminetii
cresteau ca'n
povești.

74.
ISANOS, T. L. 24.

Peste țări de-albur
col de obul... BENIUC,
P. 53.

[Pl. (ad 1°) - zecuri.]
- N. din fr. azur idem. 6

↳ sau din ital. azzurro (< arab. al-azur albastru), etimologiceste înrudit cu numele pietrei lapis-lazuli.

AZURĂRE s. f. (Industr. textilă)

Operație de ușoară albăstrire a produselor albite, spre a evita îngălbenirea lor sub acțiunea luminii și a oxigenului din aer; tonul galben e combătut de albastrul deschis și efectul rămas e un alb proaspăt, plăcut ochiului. LEX. TEHN. 260. Panglicile... intră în a doua baie cu adaus de acid sulfuric diluat și decolorant metil-violet pentru azurare, adică pentru combaterea

Tomului gălbui al lăinii. IONESCU-MUSCEL,

FI L. 469. Azurarea urzelii albite, pentru a-i mări gradul de albire. id. TES. 125.

[Pl. - pări.]

70.

AZURÁT, -Ă adj. (Rar, * numai în poezie) Căruia i s'a dat (de cineva sau prin ceva) culoarea azurului, de culoarea azurului, albastru ca cerul. *Pe fața azurată a splendei mării...* BOLINTINEANU, ap. TDRG.

— Format de la azur
cu suf. part. -at, după fr.
azuré.

AZURÍT s.n. v. azurita.

AZURITĂ s.f. (Chim.
ruinec.)

Carbonat (de cupru bazic) de culoare albastră se întrebuințează pentru a face obiecte de artă și, pulverizată, în pictură („albastrul de munte”);

V (N. DICT. TEHN.);

^{cum și}
~~de acțiuni~~ în focurile de
artificii și rachete - albastre.

ISTRATI - LONGINESCU, CH. 195,

cf. MACAROVICI, CH. 385. [Pl.

— rite. /₂ /₂ (cu schimb de gen)

azurít s.n. LEXTEHN.]

— N. din Le. azurite idem.

76

+ AZURIU, -IE adj. s

De o co-
loare care bate în azur. Munții azurii ce se privesc
în depărtare... la fac să niși urtul târgurilor. C. NE-
GRUZZI, I 195. În baie azurie Sicilia se scaldă.
ALECSANDRI, P. III 75. [Râurile] scoborându-se din
naltete ~~de~~ piscuri... serpuesc... desfășurând undele
lor azurii, sub razele călduroase ale soarelui. ODO-
BESCU, I 23.

Acele ramuri [de
lilac] ... o ploaie azurie vâ-
sară peste noi. MACEDONSKI,
O. I 114, cf. 163. s

Sun
sub azurie bolta
revolta. Toma, c. v.
161.

Gălbuiile fete;
sub cer azurie.
LESNEA, C. D. 101.

— Derivat dela azur
cu suf. -iu.

78.

(herbivuit)

AZURÓS, - OÁ SĀ adj. (De colorarea
afurului; ~~agur~~, azurie. [Noaptea] întinde
pe tot locul zăbrance-azuroase. MACEDONSKI,

O. I 243. ~~MA~~

- Derivat dela agur, cu suf. -os.
TT

78.
AZVÂNTĂ¹ vb. I. (Transitiv) v.
zvânta.

AZVÂNTĂ^{1,2} vb. I. Refl. (Transitiv)
= a se avânta.

Atunci, nu știu cum, se avântă furnica și l-aruncă pe Făt- 1...

Frunos în mijlocul odăii, față în față cu aceea, după care i se scurgea inima. MERA, I. B. 269.

[Sens

și avânta.]

(v. c.), cu prefixul schimbat după avânta ~~avânta~~

AZVÂRLI¹ vb. IV. I. 1°.

Trans. și refl. (pasiv)

(Direcția, locul, obiectul și persoana în care se (a)zvrile ceva se exprimă printr'un caz prepozițional sau printr'un adverb local)

□ sau

A trimite arunca

un obiect (în spațiu) printr'o
mişcare repede, ~~a arunca~~ cu
multă putere și repezițiune.

Indemnând
pe alții, carii de cât noi în puteri mai bogăți vor
fi... grea povara aceasta, cu cârul degetului din
mijlocul căii rădicând-o, ca pe un bulgar... de
parte să o zvârlască... CANTEMIR, III. 298. Îi
omori p'amândoi cu însuși mâna sa, avârându-i
afară pe fereastră. GORJAN, II. 1. 8/2. „Încăță bu-
chile pe de rost...” — „Ba nici gândesc”, ziseu, avâr-
lind abecedarul sub masă. C. NEGREZZI, I. 9. Oh!
scrie pistolul acela! ~~23. Calul... scârli~~ pe
Genarul până în nori. EMINESCU, N. 27.

H id. ib.

O sârmană pasărică a picat... Vândăto-
rul vesel o avârli sângerată în topa sa. ODORE-
SCU, III. 36.

1/2

Cine-a
ascărli buzduganul ista mai tare în sus, ai ace-
luiu să fie banii". ...lan zvarle-l tu întâi, măi
dracule!" CREANGĂ, P. 56. "[Smeul] are obiceiul de
aruncă buzduganul cale de un couac, și lovește în
uză, în masă, și se pune în cuiu". N'apucă să ispră-
cească vorba..., și buzduganul se arată și se așeză
în cuiu. Dară Prâslea luă buzduganul, îl ascărli
înapoi, mai departe decât îl ascărliise smeul. 1811-
RESCU, I. 85. De ~~și~~ găsi la masă stând și din
oreun păhar bând, Scărle-i păharul din mână!
MARIAN, V. 30.

De

~~Dacă te întâlnești cu~~

~~popă zvarle în urma lui~~

~~pare. GOROVEI, CR. II, cf. 58,~~

52. ~~Cap. ~~Iti~~ glondea zvarli arma~~

~~la jocurile soldatului. CAMI-~~
~~LAR, N. I 100. [Mreana] Tu cer~~

ni-o zvarlea. TEODORESCU, P.P.

444. Fiața'n Dunăre zvarlește.

CĂTANĂ, B. 28. Sus toiaz zvar-
lește. PĂSCULESCU, L.P. 47, cf.

BIBICESCU, P.P. 53. Pentru un

purice zvarle plapâma pe

joc, se zice despre cei iuți și
măniși. ZANNE, P. I 629, cf. IV

45.

Intr'o groapă Laruncă, Pă-
mânt pe el ascărliu, Ca pe un căne turbat. SEZ. IV
133. (Ce nu poți să ascărli în pod? (Pana'). GO-
ROVEI, C. 273.

ai

(Fig. (reobismit))

Moartea... ascărle
spaimă între dișele. MARCOVICI, C. 108. Dragi și-o
... fost... Cine'n lume s'o aflat? Ură'ntre dișii-o țipul
[= aruncat]. Cine'n lume s'o găsit? Ură'ntre dișii-o
scărliu. RETEGANUL, TR. 30.

68/4

ei

(Construit cu

prep. în sau cu dativul)

1 O, dacă zvarli
osânda pe taina mea
—, atunci Pe farma-
cele tale mai drept
e s'o aruncii. TOMA,
C.V. 115, cf. 48.

Contadina'n Monreale Scărle vesel
portocale în voiosul contadin. Care-i scărle flori
în sin. ALECSANDRI, P. III 131. „De-i vede... [că
ursul] năvăleşte la tine, scărle-i pielea cea de urs
și apoi fugi încoace spre mine cât îi putea”. ...Ha-
rap-Ab, dacă vede reaua, i-aruncă pielea cea de urs,
și apoi fuge. CREANGĂ, P. 215. Când îți scărle o
piatră, scărle-i o pâne. ZANNE, P. IV 45.

Fig.

H uti.

2°. A izbi cu (ceva în ceva).
Vântul svârle 'n geamuri grele
picături EMINESCU, P. 47.

3°. A da afară (din casă sau
dintr'o situație oarecare). ←

Vrei să ne aprindem paie în
cap? Să ne scârță baba pe drum? CREANGĂ, P. 9.

După
un timp au zvârlit-o pe drumuri
[pe babi]. PAS, Z. I 52.

4°. (Despre lichidul dintr'un
vas) A deserta cu o mișcare re-
pede. ←

Cu
apa descântată, bolnavul se spală pe la ochi, ... [iar]
restul se scârle, ori pe un câne, ori pe un par. ȘEZ.
I 16.

5° (Despre lucruri aruncate spre a le împrăști) A risipi, a răspândi, a împrăști printr'o mișcare repede. ↵

Oasele strângeri, Cenusa-alegea
S' n vânt o scârliță. ALECSANDRI, P. P. 119. De
te'ntâlnești cu[n] popă, zărlă în urma lui pait ori
fân. ȘEZ. I. 18. Novac la temniță vinea, Cu pum-
nul galbeni zărlă. Turcii cu toții strângea
110.

id. ib.

Fig. (Despre bani; ade-
sea complezit prin „pe fereastră”)
A cheltui fără nici o socoteală,
nebuneste. ↵

cf. arunc
(III 1°).

După nepăsarea și risipa ce o facem, scâr-
lind banii pe lucruri de nimica, puțin mai avem de
instrăinat. CREANGĂ, A. 154. A aruncă
(A a scârli) banii pe fereastră = a fi cheltuitor peste
măsură

sau

ZANNE, P. II 72.

6° (Complementul face parte din subiect) ↵

A da afară din sine printr'o mi-
șcare repede, a proiecta în afară printr'o impulsione
puternică. Etna (din sânu-i asvârle stele'n cer. ALE-
CSANDRI, P. III 74. Isoarele își tulburau adâncul,
ca să-și asvârle afară undele. EMINESCU, N. 5. Gura
de balaur... asvârle apa'n sus. COȘBUC, B. 14.

Fig.
(heobisnuit, despre priviri) Ochii
ei începură... a asvârli căută-
turi. MARCOVICI, C. 70/16 [un om]
Frecea lenes, zvârlindu-și pri-
virile peste garduri. PAS, Z. I

59.5

Cătiva țărani *... se întoarscă injurând
și blestemând, asvârlind priviri încuntate
pe ferestrele compartimentelor de clasă
întâia și a doua. DUMITRIU, B.F. 8.
Și asvârli peste umăr priviri disretri-
toare.

7° (Despre un proiectil
trimis în spațiu dintr'o
armă) A slobozi, a da drumul.
Cf. arunca (III 5°). ↵

[Artemida] întinzându-și auri-
tul arc, ascărlă darda ucigătoare. ODOBESCU, III 53.

8° A pune (ceva peste...) în
grabă și cu o mișcare repede.
Cf. arunca (III 6°). ↵

Răpede scârle niște
coșolină în căruță, așterne de-asupra o păreche de
poclăzi, înhamă iepușoarele..., și țiva băiele! CREAN-
GĂ, P. 114.

El [Nestor] a zvârlit
pe umeri a leului piele. MUR-
NU, T. 201. // (herbizmit) (Con-

V. Fig.

struit cu prep. în ~~cu dativul~~)
A se descotorosi, a cânta să (scapi
te)
de ceva. ↵

Tu nu l-ai tras în casă, nu t-ai scârilit fata'n
cap. I. NEGRUZZI, VI 5.

9° A da pradă, a mână,
a împinge spre o primejdie. Cf.
arunca (III 1°). Cine dracu' te
pune să-ți zvârli tu singur
pușorii la moarte? SEZ. III

186.

Trans.

II. A lepăda (un obiect netrebnic, nefolositor) printr-o îndepărtare repede, a arunca (II) cu putere. ←

Văzând că avea un gust foarte neplăcut, l-au zvârlit cât colo. DRĂGHICI, R. 62/24.

Gheorghe Giantă..., cu o rugină de pușcă, pe care orice cănător ar fi ascărlit-o în gunoiu, nimeră mai bine decât altul cu o carabină ghintuită. ODOBESCU, III 14. Dar, când prinse a lucra, Scărli furca la naiba. MARIAN, SA. 145. Baba Dochii, văzând că i s'a udat cojocul de-asupra și că e prea greu de purtat, l-a ascărlit din spate, id. SE. II 101. Culegea la flori domnești..., Culegea și nu-i plăcea, Pe toate le ascărlia. JARNIK-BĂRSEANU, D. 123. A respinge, a nesocoti. Dumnezeu sparge sfaturile păgânilor și leapădă cugetele omenești și svârtește scaturile domnești. MAG. IST. V. 16/21.

v (înveschit)

III. ^{1.0} Intrans. (În loc de a)

~~azvârli ceva, se poate zice și a azvârli cu ceva~~ A da (în cineva sau în ceva) cu un obiect pe care-l aruncai cu putere. ↘

(Construit cu prep. cu)

Cu buzduganul ascărlia în oamenii cei vinovați. NECULCE, LET. II 313/22. Au zvârlit cu o pfulă în el. E. KOGĂLNICEANU, 1894 III 218/2. Adese-ori zicea că Ardeleanii svârlesc în vacile sale cu pături ce sânt de mai mare preț de cât vacile. ȘINCAI, HR. III 263/3. Unde sânt fete nebune, Ce ascărlia cu alună și se leagă de feciori, Ca albinele de flori. ALECSANDRI, P. P. 391. Am scărliț cu putineiu după el. ȘEZ. V 132. A ascărlit cu piatra în saltră = a lovi cu vorba pe de departe. ZANNE, P. I 252.

H 16.

T a face alu la cineva (sau ceva)

Absol.

Et astă o zburătură de lemn și zvârlit în pasăre. RETEGANU, P. V 60. Câți drumari pe drum trecă, Toți în cuibul meu scărliă. id. TR. 16. SEZ. I 12. Toți în cuib imi ascărliau. MĂNDRESCU, L. P. 164.

Expr. A

da (sau a azvârli) cu barda în Dumnezeu (sau în lună) =

a se răzvrăti în contra
 tuturor. ZANNE, P. II 689, cf.
 V 77. Căt ai (a)zvârli cu
seurea (sau cu un topor, sau
cu bătul sau cu praștia,
 sau cu o gburătură sau cu
un lemn) = la (o) nică dis-
 tantă.

2° (Despre animale, con-
 struit cu prep. cu sau din)
 A da (cu piciorul), a lovi (sau din piciorare).

Măgarul & in- / 24
 ceput a zvârli cu picioarele. TICHINDEAL, P. 107/24
 Dară cine putea să se apropie de [lepe]...? Așcă-
 leau din copile, de scântă unde loveau. ISPIRESCU,
 L. 28.

(Absol) Calul săria,
svârta, fugând. DONICI, F. I 22/15. F. I 22/15.
Calul își ține capul în joa
gata să zvârte. SAHHA, N. 31,
cf. DAME, T. 51. Calul pânchează,
asvârtește. RETEGANUL, TR. 49./

Fig. ←

A desprețui ceva. ~~Asvârte~~ Nu
 asvârli cu piciorul, Că-i vei duce dorul nu desprețui
 nimica, căci la o vreme poate să-ți prindă bine. ZANNE,
 P. II 478.

IV. Repl. ←

A se repezi, a se precipita, a se arun-
 ca (IV) cu mare avânt. Valuri peste valuri s'asvârli
 spumegătoare. ALECSANDRI, P. III 136. Planești... s'a-
 svârli rebeli în spațiu. EMINESCU, P. 223. Fac or'o
 două sărituri mai potrivite, mă azoârl peste gard, de
 par'că nici nu l-am atins, și-mi pierd urma. CREAȘ-
 GĂ, A. 50. (Cu gând de sinucidere) Tu să-i spui, că eu
 m'am dus, Pe malul apei, în sus, Și că'n apă m'am
 scârliț. La copila ce-am iubit. ALECSANDRI, P. V.
 21. Un nenorocit s'a azoârlit pe fereastră de la
 catul al doilea. ~~Un azoârlit pe cal, în căsuță, etc.~~

(Compliment prin

pe cal, pe capra (trăsuri) etc.)

A sări **A** se aruncă iute pe cal, a încălocă repede, dintr'o săritură; a se aruncă pe capra trăsuri, etc. **Boierul...** se ascărlă pe-un cal și fine numai o fugă până pe lanuri. CREANGĂ, p. 159. Malca își ia zina-bună de la socri și se suie de-asupra santelelor, în fundul căruței; iară moș Nichifor se ascărlă pe capră, dă biciu iepelor... **idem**... 17. | A se nă-pusti, a năvăli (asupra cuivă). S'a ascărlit asupra mea și eră cât pe ce să mă doboare. | A se mișcă iute, a se învârti repede (la o treabă) Până un copil să sugă, [Novasta harnică] Se ascărlă ca cărlugă și răznește tot în fugă... Iute o clipă ea frământă. Se rosește, se'nferbântă... ALECSANDRI, p. 3. 353. Fig. Tânărul [eră]... nerăbdător de a se ascărlă în noianul vieții. MARCOVICI, D. 3.

L. 18.

✓ (dial.) azvârlesc.

[Pres. ind. azvârl și (dial.) azvârlesc. | Scris și asvârli. | Si: zvârli vb. IV (scris și svârli).]

v. sl.

— Din paleosl. *vrālti (*hrālti, din vrālū, hrālū 'iute, repede, vehement', bulg. (h)vrāl(j)am, sârb. vrāliti 'azvârli, aruncă'). La acest *vrāl s'a adăugat un z- după onomatopeul zvārr!, iar zvārli, după analogia lui aruncă, a primit și un a-, cu atât mai ușor, cu cât în limba română se găseau forme paratele ca: stāmpără — astāmpără, sfinți — asfinți etc.

(neobișnuit)

× AZVÂRLIRE s.f. Aruncare; îndepărtare; lepădare; repezire; precipitare. ←

Al lumii 'ntregul simbur, dorința-i și mărirea, în inima oricărui i-ascuns și trăitor, Svârlire hazardată, cum pomu'n înflorire, în orice floare necercă întreagă a să fire, Cî'n calea de-a da roade cele mai multe mor. EMINESCU, p. 125.

Saxă 'n tre
Ahei și Elini întâiu 'n zvârlire
cu lancea. MURNU, T. 39. [Pp.

— liri.] Si: asvârlire, zvârlire, zvârlire s.f.]

— Abstract verbal al lui

azvârli.

86.

AZVÂRLIT s.n. = azvâr-
lixe. Te-ai apucat de azvârliț
(pietre). (La ←

Jocurile de-a
turca, de-a glinea, de-a mincea, etc. — la care sânt
două partide: una „la bătaie” și alta „la azvârliț”
(Prindere și apoi) azvârlire îndărăt a țurcii, mincii
etc. Treceți și voi la azvârliț, că ni s'a urit de când
așteptăm să venim și noi la bătaie.

[Pl. - lituri. / scris și azvârli]

svârliț

și: zvârliț s.n. (scris și svârliț.)

— Abstract verbal al
lui azvârli.

AZVÂRLIT, -Ă adj. ←

Aruncat (ropede, violent, departe) •

Un mândru junc, cu hlămidă azvârliț pe spate.
ODOBESCU, III 74. Numai c'un codru aruncat în
traista săracului nu se plătește omu' mare de da-
torie. Numai cu câte o lege azvârliț în dăsașă uti-
târși, nu se chiamă c'avem capete strălucite. AI-
PESCU, ap. HEM. 1914.

Formula zvârli-

tă în mod imprudent și in-
voluntar de Bazarov. LENIN,
MAT. EMP. 121. kaica precistă

H cea ~~prea~~ sfântă, între cai tui
stă zvărlită. GCR. II 301. ↗

87.

Ca-
sele... par'că-s zărlite din topoi: una ici, pe-o
răpă, alta pe un deal, altele prin cele infundături
de munți. SEZ. III 180.

Am o botă împistrită și în
pod scărliță? (Păpușoiul). GOROVEI C. 277.

✓ (mai ales în
Transilv.)

(Substantivat, f.) ✓ Distanța
până la care poate să
ajungă un obiect aruncat
cu mână, până unde bate
pușca etc. : 15

depărtarea cât poate să ajungă o pentră
sau altă uncață azvărliță. HEM. 1944. Nu eră departe
casa bătrânului... Numai aci, în apropierea oborului,
donă azvărlițe de la Călea Moșilor, în dreapta. SLA-
VICI. N. II 4.

↳ cf. azvărli-
tură (2°).

Moartea era la o
zvărlită. COPILU - CHEATRĂ, V.
140. Dar la o zvărlită bună
de pușcă... case mici... se
zăresc ca niște arătări. id.
ib. 67, cf. 56. ↗

Luna-i sus de-o sulită, Bădea-i dus
pe uliță; Luna-i sus de trei zărlite, Bădea-i dus
la chiule. JABNIK-BĂRSEANU, D. 107

De-a
azvărlița = nume al unui
joc de copii, în care se întrec,
care azvărle neai departe cu
pietre, cu bățul etc. Cf. PAM-
FILE, J. II 344. [~~Proverbe~~ ; SENS

✓ această

și azvărliț, -ă. / și: zvărlit, -ă] ady. (series și: s. o. n. lit.)

— Participiul lui azvăr-
li cu valoare de adjectiv.

AZVÂRLITÓR, -OÁRE

adj., s.m. și f. 1° Adj. Care
azvârte; aruncător (violent).
Mânia cea zvârlitoare de
pietri. MINEIU (1776) 82¹₁.

2° Subst. Persoană
care azvârte, care aruncă
(sepede, departe, cu violență).

[P. (ad 2°) -tori, -toare. / Seris și azvârlitor

și: zvârlitor, -oáre (adj., s. V (seris și zvârlitor)
n. și f.; (învechit, dial.)

zvârlitorie (seris și zvârlitorie) ^{-oare} (adj. s.m. și f.)

— Derivat dela azvârli
cu suf. -(i)tor.

AZVÂRLITURĂ s.f. 1°

Aruncătură (violentă, sepede,
departe). ←

Azvâr-
litura lui Protim atât de tare a mers, încât din
coif zugrăveala lui Erotoerit s'a șters. PANS, E. II
156/5L-a pus să sape un beciu, cu tocmală ca la
flocare zvârlitură de lut să-i deș câte o prescură.
SEZ. III 129.

2°. Distanță până la care ajunge un obiect azvârhit de om; avencătura.

Cu mare strămoare mă a-
dupacă la o răpă avăncă,
de o zvârhitură de largă.

H. Să

DOȘOFTEIU, U. S. 46 s. / 5

✓ Si-o tii tot pe
căraea aceea înainte,
până zărești casele...
De-acolo, îi o avân-
litură de băț. CA-
MILAR, P.S. 191.

(De obicei, complinit prin „de băț” etc.) ✓
Eră ca la o avârhitură di băț. SEZ. IV, 198. De-o
avârhitură de băț nu-i departe. IX 145.

— ib.

[P. - lituri / Seis și
~~promut~~ avârhitură / Si:
zvârhitură s. f. (seis și avân-
litură).]

— Derivat dela avârli
cu suf. -itură.